אפרטהייד באקדמיה הישראלית

הסטודנטים הפלסטינים לאחר ה-7 באוקטובר 2023

ספטמבר 2026

אפרטהייד באקדמיה הישראלית

הסטודנטים הפלסטינים לאחר ה-7 באוקטובר 2023

ספטמבר 2026

ADALAH
עדאלה
www.adalah.org

כותבים ועורכים

כתיבה: **לובנה תומא, עדי מנסור, מאי דיאב**
עורך ראשי: **ד"ר פאדי ח'ורי**
עורכים משניים: **ד"ר חסן ג'בארין, תום מהגר**
עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות
המיעוט הערבי בישראל, 2026
עיצוב הכריכה והדו"ח: **אנדרגראונד סטודיו**

תוכן עניינים

5 **תודות**

6 **מבוא**

12 פרק א –
תמונת מצב

17 פרק ב –
פגיעה בזכות להליך הוגן

25 פרק ג –
הרחבת גבולות הפיקוח והאכיפה

32 פרק ד –
צמצום מרחב חופש הביטוי

62 **סיכום ומסקנות**

תודות

ארגון עדאלה מבקש להביע את הערכתו ותודתו לעורכות ולעורכי הדין, למתמחים ולמתמחות, שליוו, סייעו והשקיעו מאמצים מקצועיים ואישיים משמעותיים במסגרת הייצוג והטיפול בעשרות הסטודנטיות והסטודנטים הפלסטינים שננקטו נגדם הליכים משמעתיים במוסדות אקדמיים בישראל בעקבות ביטויים שפורסמו לאחר ה- באוקטובר 2023. עבודה זו התבצעה בתנאי לחץ כבירים, לאורך חודשים ארוכים, וכללה טיפול משפטי, ליווי אישי, מחקר, הכנת כתבי טענות והופעות בפני בתי דין משמעתיים. תודה מיוחדת לאסמאעיל צרצור, ולעורכי הדין המתנדבים עו"ד עומר ח'מאיסי, רואן אגבריה וויסאם יזבק.

לבסוף, אנו מבקשים להביע תודה והערכה עמוקה לבנות ולבני הקהילה שלנו ולתומכים בינלאומיים, אשר התגייסו באופן יוצא דופן ותרמו קרוב למיליון ש"ח לצורך ייצוג וליווי סטודנטיות וסטודנטים פלסטינים. תמיכה זו אפשרה מתן סיוע משפטי לעשרות סטודנטים בתקופה חסרת תקדים. כמו כן, אנו מבקשים להודות לקרן הגליל על תמיכתה הנדיבה, אשר אפשרה את כתיבתו ופרסומו של דוח זה.

מבוא

ביום 8 באוקטובר 3202, פחות מ-24 שעות לאחר הטבח שבוצע על ידי חמאס וארגונים חמושים נוספים ביישובי עוטף עזה ופתיחת מלחמת השמדת העם על רצועת עזה. פרסמה אוניברסיטת חיפה את החלטתה הראשונה להשעות סטודנטים פלסטינים מהלימודים. ההחלטה התקבלה בידי רקטור האוניברסיטה דאז, ללא הליך מקדים, ללא שימוע, ועל יסוד פרסומים שהסטודנטים העלו בחשבונותיהם הפרטיים ברשתות החברתיות בשעות שלפני ההחלטה.[1] בתוך ימים אחדים הצטרפו לאוניברסיטת חיפה מוסדות אקדמיים נוספים. עד אמצע אוקטובר 2023 כבר ניתן היה לזהות דפוס רחב: השעיות מיידיות של סטודנטים פלסטינים מן הלימודים, פתיחה בהליכים משמעתיים נגדם, והגדרת פרסומיהם כמהווים תמיכה בטרור או הזדהות עם מתקפת חמאס.

מאז ועד למועד כתיבת שורות אלו, **התקבלו במרכז עדאלה 132 פניות מסטודנטים**,[2] מתוכן 131 פניות של סטודנטים פלסטינים שנפתחו נגדם הליכים משמעתיים בגין פרסומים ברשתות החברתיות על ידי כ-40 מוסדות אקדמיים הכוללים אוניברסיטאות, מכללות אזוריות ומכללות פרטיות. התופעה המשיכה גם במהלך השנים 2024 ו-2025.[3]

1 פרופ' גור אלרואי, רקטור אוניברסיטת חיפה, "השעיה מהלימודים", מכתב מיום 09.10.2023. עוד על ההשעיות הראשוניות שהוצאו תוך חריגה מסמכות הרקטור, ראו: דו"ח "אקדמיה לשוויון" אודות מצב מלחמה ורדיפות פוליטיות באקדמיה, 10.11.2023.

2 מתוך 132 הפניות, אחת התקבלה מסטודנט זר הלומד בטכניון, אשר ננקטו נגדו צעדים משמעתיים בעקבות פרסומים פוליטיים שכללו ביקורת על אלימות מתנחלים ועל ההשמדה בעזה.

3 נתון זה מתבסס על תיקי הייצוג של מרכז עדאלה נכון למועד כתיבת דוח זה. הוא אינו ממצה את היקף התופעה. ארגון

דוח זה בוחן את אותם הליכים משמעתיים. הוא מתבסס, בעיקרו, על תיקי הייצוג שמרכז עדאלה ניהל וממשיך לנהל בעניינם של סטודנטים אלו.[4]

העובדות המובאות כאן חושפות דיכוי רחב היקף לחופש הביטוי של סטודנטים פלסטינים בישראל. הסטודנטים שהועמדו לדין הם בעיקר נשים פלסטיניות צעירות (76.5% מן הפניות). הפרסומים שעליהם הם הועמדו לדין כללו פסוקים מהקוראן, תפילות לשלום תושבי עזה, ביטויי הזדהות עם פלסטינים, שיתופים של דיווחים חדשותיים, וביטויים של זהות לאומית כדגל פלסטין או המילה "פלסטין" בפרופיל. רבים מהפרסומים פורסמו מחשבונות פרטיים בעלי קהל מצומצם, מחוץ למרחב האקדמי, ובחלק מן המקרים אף בתקופות שקדמו ל-7 באוקטובר. הסנקציות שהוטלו ב-02 מקרים כללו הרחקה לצמיתות או הרחקה ממושכת מן הלימודים. דפוס פעולה זה, בהיקפו ובמאפייניו, לא אפיין בעבר את מנגנוני המשמעת במוסדות האקדמיים.

מוסדות ההשכלה הגבוהה לא פעלו בחלל ריק, אלא כחלק ממדיניות דיכוי רחבה יותר שבאה לידי ביטוי במקומות עבודה, בתי חולים, לשכת עורכי הדין ועוד. מדיניות זו ראתה באזרחים הפלסטינים "אויב מבפנים", שכל הזדהות שלהם עם הפלסטינים בעזה נתפסת כביטוי לא לגיטימי הדורש השתקה. ביטוי מובהק לכך ניתן ביום 18.10.2023, עת הודיע מפכ"ל המשטרה יעקב שבתאי על איסור גורף של הפגנות ערביות כתמיכה בתושבי עזה, לצד מדיניות של **"אפס סובלנות לכל אירוע. לא הסתה, לא של האחות, לא של הרופא, לא של הזמרת [...], מי שרוצה להיות אזרח ישראל, אהלן וסהלן. מי שרוצה להזדהות עם עזה, מוזמן. אני אעלה אותו לאוטובוסים שמפנים לשם עכשיו".**[5] רטוריקה זו לא נולדה ב7 באוקטובר אלא היא חלק מתפיסה ארוכת שנים של האזרח הפלסטיני כאיום פנימי. אולם לאחר 7 באוקטובר, ובמקביל לרצח העם בעזה, היא קיבלה לגיטימציה ציבורית ומדינתית חסרת תקדים, שאפשרה את הדיכוי הפוליטי שדוח זה עוסק בו.

וכך גם במוסדות להשכלה גבוהה. ביום 12 באוקטובר 2023, חמישה ימים בלבד לאחר תחילת המלחמה, שלח שר החינוך יואב קיש מכתב לראשי המוסדות להשכלה גבוהה

"אקדמיה לשוויון" תיעד בנפרד למעלה מ-120 הליכים משמעתיים שנפתחו נגד סטודנטים מאז תחילת המלחמה. ראו דו"ח "אקדמיה לשוויון", שם.

4 מטעמי שמירה על פרטיותם ועל אנונימיותם של הסטודנטים, ובשל החשש מפני פגיעה נוספת בהם, לא נכללו בדוח פרטים מזהים כגון שמות, מספרי תיקים או נתונים אישיים נוספים. בהתאם לכך, נעשה שימוש בהפניות כלליות הכוללות את סוג המסמך, שם המוסד ומועדו. כלל המסמכים שמורים בארכיון מרכז עדאלה. במקרים שבהם גם שילובם של פרטים חלקיים עלול להביא לזיהוי, הושמטו פרטים שאינם מהותיים לניתוח.

5 רן שמעוני, דיאא חאג' יחיא ועדי חשמונאי, "המפכ"ל: מי שרוצה להזדהות עם עזה – אני אעלה אותו לאוטובוסים לשם", הארץ, 18.10.2023 (זמין כאן).

תחת הכותרת "טיפול במקרי הסתה לטרור של סטודנטים ועובדים במוסדות האקדמיים".[6] במכתב נדרשו המוסדות לנקוט בצעדים מיידיים ובהם השעיה מיידית של סטודנטים, העברת דיווחים על כל מקרה למועצה להשכלה גבוהה ולמשטרת ישראל, וכן נקיטת הליכים משמעתיים מואצים. מספר ימים לאחר מכן, ב-18 באוקטובר, אישרה המועצה להשכלה גבוהה החלטה מקבילה המחייבת את המוסדות לדווח על אופן הטיפול בתלונות שהגיעו לפתחם. ראשי האוניברסיטאות הביעו, אומנם, התנגדות קולקטיבית ופומבית למהלכים אלו וטענו כי ההחלטה "עלולה ליצור אווירה של מקארתיזם והלשנות הדדיות בקמפוסים",[7] אך התנגדות רטורית זו לא תורגמה לסירוב מערכתי לקיים את ההליכים.

לצד הלחץ הפוליטי, התקיים גם לחץ ציבורי מאורגן. **אגודות סטודנטים, תאי סטודנטים ימניים, וארגונים חוץ-מוסדיים** פעלו לאיתור פרסומים של סטודנטים פלסטינים והעברתם להנהלות המוסדות, ולהפעלת לחץ פומבי לנקיטת צעדים מחמירים. במספר מוסדות, התלונות שהגיעו אל ועדות המשמעת מקורן לא היה בחבר סגל או בסטודנט שנפגע ישירות, אלא בארגונים חיצוניים שניטרו את פרסומי הסטודנטים מחוץ למוסד, או בסטודנטים שעקבו אחר חשבונות של סטודנטים פלסטינים והעבירו צילומי מסך להנהלת המוסדות.[8]

במקביל, ההתפתחויות הללו עוררו ביקורת בינלאומית מצד ארגוני זכויות אדם, גופים הפועלים להגנה על חופש אקדמי, ומומחים בינלאומיים לזכויות אדם. ועדת החקירה הבינלאומית העצמאית של האו"ם בנושא השטח הפלסטיני הכבוש, כולל מזרח ירושלים וישראל, קבעה כי הפגיעות האמורות מהוות הפרות של המשפט הבינלאומי לזכויות האדם, לרבות הזכות להחזיק בדעות, חופש הביטוי והזכות לחינוך. הוועדה הוסיפה וקבעה כי הפגיעה הממוקדת בנשות סגל וסטודנטיות פלסטיניות, באמצעות הליכי משמעת ופיטורים, תוך הרתעתן מפעילות במרחב הציבורי, מהווה הפרה של האמנה לביעור כל צורות האפליה נגד נשים (CEDAW).[9] בפנייה רשמית לממשלת ישראל ב-2024 הביעו שמונה דווחים

---

6 מכתב שר החינוך יואב קיש לראשי המוסדות מיום 12.10.2023, "טיפול במקרי הסתה לטרור של סטודנטים ועובדים במוסדות האקדמיים". (ראו למשל דיווח כאן).

7 ראו מכתב התגובה ששלחו ראשי האוניברסיטאות לשר החינוך מיום 18.10.2023, שבו נטען כי דרישותיו "עלולות ליצור אווירה של מקארתיזם והלשנות הדדיות בקמפוסים" (ראו למשל דיווח כאן).

8 בכלל זאת, הוגשו דרישות מטעם תאי סטודנטים, אגודות סטודנטים ארציות, וארגונים חוץ-מוסדיים. ראו, לדוגמה, פעילותם של ארגונים כגון "אם תרצו" ו"בצלמו", אשר הקימו מנגנוני ניטור עצמאיים של פרסומי סטודנטים ברשתות החברתיות והעבירו רשימות שמיות להנהלות מוסדות אקדמיים. דפוס פעולה זה לא היה קיים באקדמיה הישראלית קודם לכן וקיומו תועד לראשונה לאחר 7 באוקטובר.

9 ועדת החקירה הבינלאומית העצמאית של האו"ם בעניין השטחים הפלסטיניים הכבושים ומדינת ישראל, דוח לפי החלטת מועצת זכויות האדם, מסמך האו"ם A/HRC/59/26 (יוני 2025), פס' 35-39 ו-85 (למסמך המלא ראו כאן).

מיוחדים של האו"ם דאגה מפני "הפללה ודיכוי",[10] והתייחסו גם להליכים המשמעתיים שננקטו נגד סטודנטים פלסטינים במוסדות אקדמיים, כחלק ממה שתיארו כ"דיכוי של חופש הביטוי מאז 7 באוקטובר".[11]

המגמות המתוארות בדוח זה החלו בהרחבת סמכויות המשמעת במוסדות האקדמיים. סעיף 17 לחוק זכויות הסטודנט, התשס"ז-2007, קובע כי מוסד אקדמי רשאי לקבוע כללי התנהגות "המתייחסים להתנהגות מועמדים וסטודנטים בקשר עם לימודיהם במוסד". סמכויות המשמעת תחומות ומוגבלות באמצעות זיקה למוסד או ללימודי הסטודנט בו, והן לא נועדו לשרת כמערכת אכיפה ממוסדת לעבירות ביטוי או להתנהגויות מחוץ לקמפוס שאין להן זיקה ישירה למתרחש בו.[12]

למרות זאת, מאז תחילת המלחמה באוקטובר 2023, נטלו לעצמם המוסדות סמכויות חדשות, שהחוק לא העניק להם. הם הגדירו, בעצמם, מהי עבירת ביטוי. הם החליטו, בעצמם, מהן הראיות הנדרשות לבסיס הרשעה. הם פיתחו, על דעתם, מבחנים משפטיים חדשים (כגון מבחן "האדם הסביר האמון על תפיסות היסוד של המשטר", מבחן "השומע הסביר" ומבחן "הקורא הסביר"). הם החליטו, כראות עיניהם, אילו פרשנויות של פסוקי קוראן, של ביטויי דת או של סמלים לאומיים יזכו להגנה, ואילו יוגדרו כמשקפים תמיכה בטרור. בכך הם הרחיבו את גבולות האיסור מעבר למה שהדין הפלילי קובע.

הליכים אלה יצרו מציאות של אפרטהייד בדיני המשמעת באקדמיה הישראלית. נטילת הסמכות האמורה והרחבתה הופנו בבלעדיות נגד סטודנטים פלסטינים ונגד ביטויים בעלי תוכן או זיקה פרו־פלסטינית. שכן, למיטב ידיעתנו, אין ולו מקרה אחד של העמדה לדין משמעתי של סטודנט יהודי מהטעם שפרסם, למשל, תמיכה ברצח עם, "בשיטוח" עזה או אמירה גזענית נגד הציבור הערבי בישראל. נהפוך הוא, ועדות משמעת לא ראו בכך אכיפה בררנית והצדיקו את ההבחנה בין הגשת קובלנה נגד הסטודנטים הפלסטינים בגין ביטוי שלשיטתן נגוע "בתמיכה בטרור" לבין המקרים של קריאות להשמדה, רצח עם

---

10 פנייה רשמית של דווחים מיוחדים של מועצת זכויות האדם של האו"ם לממשלת ישראל, AL ARE 2/2024, אפריל 2024, עמ' 1. הפנייה הוגשה מטעם הדווחית המיוחדת על חופש הביטוי; הדווחית המיוחדת על חופש ההתאספות וההתאגדות; הדווחית המיוחדת על עצמאות השופטים ועורכי הדין; הדווח המיוחד על זכויות מיעוטים; הדווחית המיוחדת על מצב זכויות האדם בשטחים הפלסטיניים הכבושים; הדווח המיוחד על הזכות לפרטיות; הדווח המיוחד על זכויות אדם ומאבק בטרור; וקבוצת העבודה בנושא תאגידים רב־לאומיים (זמין כאן).

11 שם, עמ' 4-2.

12 בנושא זה ראו: ברק מדינה, אילן סבן, מיכל סליטרניק ואלכסנדר (סנדי) קדר, "סמכויות המוסדות להשכלה גבוהה בישראל להגביל את חופש הביטוי של סטודנטים", ICON-S-IL Blog (07.11.2023) (זמין כאן). למחברים עמדה ביקורתית מפורשת על המהלכים שננקטו, ולפיה הזיקה ללימודים הנדרשת לפי סעיף 17 לחוק זכויות הסטודנט, התשס"ז-2007, חייבת להיות משמעותית וברורה, ואין די בזיקה רופפת או עמומה.

וביטויים גזעניים.

הדוח מצביע על כשלים פרוצדוראליים ביחס לאופן ניהול ההליכים. כך למשל, רבים מן ההליכים התקיימו ללא תשתית עובדתית סדורה, ללא הצגת עדים, ללא הזכות לחקור מומחי תביעה בחקירה נגדית, ולעיתים אף ללא הצגת הפרסום מושא ההליך לסטודנט הנילון. במספר ניכר של מקרים, הוטלה השעיית ביניים מיידית עוד בטרם נשמעה גרסת הסטודנט, ונטל ההוכחה התהפך, כך שהסטודנטים עצמם נדרשו להוכיח את חפותם במקום שהמוסד יידרש לבסס את אשמתם. מעבר לפגיעה בחופש הביטוי, נפגעו אף הזכויות לחינוך, לקניין וכן הלאה.[13]

כאמור, באשר לזהות הסטודנטים שנגדם נפתחו ההליכים, רובם המכריע הם סטודנטים פלסטינים אזרחי ישראל או תושביה. הפרסומים שעליהם הועמדו לדין נכתבו, ברובם, בערבית, ורבים מהם הם פרסומים שגרתיים, יומיומיים ובעלי משמעות דתית ותרבותית עמוקה, שלא כללו קריאה ישירה לטרור או תמיכה ישירה במתקפת ה-7 באוקטובר.[14]

מנגד, האנשים שבשמם הופעלה הסמכות המשמעתית, אלו שרגשותיהם, ביטחונם ותחושת המוגנות שלהם הוצבו כעוגן להחלטות ועדות המשמעת, הם סטודנטים יהודים-ישראלים, חברי סגל יהודים-ישראלים, או "הציבור הישראלי" כקולקטיב מופשט. הקטגוריה של "הקהילה האקדמית" או "ציבור הסטודנטים", שעליה דיברו החלטות רבות, אינה כוללת את הסטודנטים הפלסטינים עצמם. הם, למעשה, הפכו לאיום על הקהילה, לא כחלק ממנה. ביטוייהם הוגדרו כפוגעים ב-"מרקם החיים המשותפים", אך כזה שהוגדר על ידי מרחב הנוחות של הרוב האתנו-לאומי ותחושותיו.

הדוח כולל ארבעה פרקים. **פרק 1** מציג תמונת מצב כמותית של 132 פניות שהתקבלו במרכז עדאלה בעקבות צעדים שננקטו נגד סטודנטים פלסטינים לאחר ה-7 באוקטובר,[15] ובהן 100 מקרים שבהם ניתן ליווי/ייצוג משפטי. הפרק בוחן את מועדי הפנייה, הפיזור המוסדי, הפילוח המגדרי, השעיות ביניים, מעצרים, מאפייני הפרסומים, ותוצאות ההליכים. **פרק 2** בוחן את הכשלים המבניים בהליכים המשמעתיים עצמם: פתיחת הליכים ללא

13 יצוין כי במספר מקרים, ההליכים המשמעתיים התקיימו במקביל לחקירות פליליות שהמוסדות עצמם יזמו או נקטו עמדה אקטיבית לקידומן. בנוסף, במקרים שבהם המשטרה החליטה שלא להעמיד לדין, חלק מן המוסדות המשיכו בהליכים המשמעתיים, תוך החלת איסורים על ביטויים שהמדינה עצמה לא ראתה בהם עבירה.

14 כאמור, הפרסומים שעליהם התבססו ההליכים פורסמו, ברובם המכריע, מחשבונות פרטיים ברשתות חברתיות, מחוץ למרחב האקדמי. במקרים מסוימים מדובר היה בפרסומים בקבוצות מצומצמות, בפרסומים שכבר נמחקו, או בפרסומים שכלל לא נכתבו על ידי הסטודנט אלא רק שותפו על ידיו ("סטורי", סימון "אהבתי", השתתפות פסיבית בקבוצה ציבורית). חלקם פורסמו זמן רב לפני אירועי ה-7 באוקטובר.

15 ראו ה"ש 2 לעיל.

תשתית ראייתית, הסתמכות על תרגומים אוטומטיים, ייחוס פרסומים לסטודנטים שלא פרסמו אותם, היפוך נטל ההוכחה, היעדר הנמקה, והשימוש הנרחב בהשעיות ביניים. **פרק 3** דן בשאלה של הסמכות, ובאופן שבו מוסדות אקדמיים הרחיבו את גבולות סמכותם המשמעתית כדי להחיל אותה על פרסומים שלא נעשו בזיקה ללימודים או למוסד. **פרק 4** בוחן את התוצאה: הגדרתם של ביטויי דאגה, סולידריות, זהות ודת כעבירות ביטוי המצדיקות סנקציות, ואת המבחנים המשפטיים החדשים שגובשו בהליכים אלה.

הדוח מסתמך על תיקי הליווי/ייצוג של מרכז עדאלה, וכן על מידע חלקי ממקורות נוספים. ההיקף המלא של התופעה גדול מן המופיע בדוח זה.[16] הדוח אינו מתייחס להליכי משמעת שננקטו נגד חברות וחברי סגל אקדמי שהיא חלק מאותה דינמיקה רחבה של צמצום מרחב הביטוי המוסדי.[17]

הדוח מאיר את האופן שבו האקדמיה הישראלית יצרה מערכת אכיפה ועניש הנשענת דה-פקטו על הבחנות אתניות תוך קידום מדיניות עם מאפיינים אפרטהיידיסטיים כלפי הסטודנטים הפלסטינים, ותוך שימוש בכלים מינהליים מתחום המאבק בטרור. בכך, למעשה, נוצרה מציאות שבה הסטודנטים הפלסטינים במוסדות האקדמיים בישראל אינם מודרים באופן קטיגורי, אלא מוכללים באופן מותנה: הם מתקבלים כסטודנטים, אך נתונים למנגנון ענישתי (במובנו הפוקויאני) הממשטר את הסובייקטיביות הפוליטית שלהם, עוקב אחר פעילותם וביטוייהם מחוץ לקמפוס, ומעניש את ביטוייהם ומחאותיהם הפוליטיים באופנים שאינם ננקטים כלפי סטודנטים יהודים. צורתו המוסדית של ההליך המשמעתי היא אמנם זהה, אך הפעלתו מפוצלת בהתאם להבחנות אתנו-לאומיות. ובמקביל הוא מחזק את העליונות האתנו-לאומית שעומדת ביסוד הסדר החוקתי הישראלי, בכך שהוא מפנה את מלוא משאביו למשטור המיעוט, תוך התעלמות שיטתית מקריאות להשמדה ולרצח עם של העם הפלסטיני, ומפרסומים גזעניים המופנים נגד האוכלוסייה הפלסטינית בישראל בכלל והסטודנטים הפלסטינים בפרט.

16 כך, למשל, דווח באתר ערב48 על כ-160 מקרי רדיפה והשתקה באקדמיה בישראל מאז חודש אוקטובר 2023. ראו לעניין זה: אמיר עלי בוירט "אוניברסיטאות ישראליות זימנו 160 סטודנטים ערבים במהלך המלחמה בעזה" ערב 48 15.11.2023 [ערבית] (זמין כאן).

17 תופעות אלו הן חלק מאותו דפוס רחב יותר של צמצום מרחב הביטוי במוסדות להשכלה גבוהה לאחר ה-7 באוקטובר. האקדמיה לשוויון מפרטת אודות הליכים אלו בדו"ח "ההשתקה באקדמיה מאז תחילת המלחמה" (2025), (זמין כאן).

פרק א –
תמונת מצב

פרק זה מציג תמונה רוחבית של התופעה, באמצעות נתונים המתבססים על המידע שהיה בידי מרכז עדאלה. חלק מן הניתוחים המוצגים בפרק זה מבוססים על 100 מקרים שבהם ניתן ליווי או ייצוג משפטי בפועל מטעם עדאלה.[18]

עיתוי הפעולה הראשונית של מוסדות אקדמיים כלפי סטודנטים: הפניות הראשונות של סטודנטים למרכז עדאלה הגיעו כבר בימים הראשונים שלאחר ה-7 באוקטובר, ובאוניברסיטת חיפה כבר ביום 8 באוקטובר 2023. בשבועות שלאחר מכן, ניתן לזהות התפשטות מהירה של הליכים במוסדות נוספים. גם לאחר ה-"שיא" הראשוני, המשיכו מוסדות אקדמיים לפנות לסטודנטים במהלך חודשי נובמבר ודצמבר 2023, וכן במהלך השנים 2024-2025.

פיזור מוסדי: הפניות שהתקבלו במרכז עדאלה הגיעו מקרוב לארבעים מוסדות אקדמיים שונים. זאת, מתוך 61 מוסדות אקדמיים שפועלים במדינה סך הכל.[19] ניתן לזהות מספר מוסדות שבהם תועד היקף גבוה יחסית של הליכי המשמעת: בצלאל (תשעה תיקים),[20] אוניברסיטת חיפה (תשעה תיקים), הטכניון (שישה תיקים, ולפי מאגר בית הדין המשמעתי

18 יתר הפניות כללו, בין היתר, מקרים שבהם ניתן ייעוץ ראשוני בלבד, מקרים שבהם הסטודנטים יוצגו על ידי גורמים אחרים, וכן מקרים שבהם סטודנטים הפסיקו את לימודיהם במהלך הטיפול בתלונה או שלא המשיכו את ההליך.

19 לפי נתוני המועצה להשכלה גבוהה. רשימת המוסדות זמינה באתר המל"ג.

20 יצוין כי בשל החלטת חיסיון, לא ניתן לפרט מעבר לכך במקרים אלה. ראו דיווחים בעיתונות: ישי אלמקייס־אלרם, "שר החינוך: סטודנטים שהביעו תמיכה בחמאס יסולקו לאלתר", מקור ראשון, 12.10.2023 (זמין כאן); שחר אילן, "בצלאל נוקט צעדים משמעתיים נגד 11 סטודנטים שהביעו תמיכה בטבח בעוטף", כלכליסט, 12.10.2023 (זמין כאן).

אף שבעה), והמכללה למינהל בשלוחותיה השונות (שמונה תיקים) ועוד. מקרים אחדים גם תועדו במוסדות מתחום האומנות והעיצוב, דוגמת שנקר וויצו.

פילוח מגדרי: מתוך 132 הסטודנטים שפנו למרכז עדאלה, 101 היו נשים (76.5 אחוזים) ו-31 היו גברים (23.5 אחוזים).

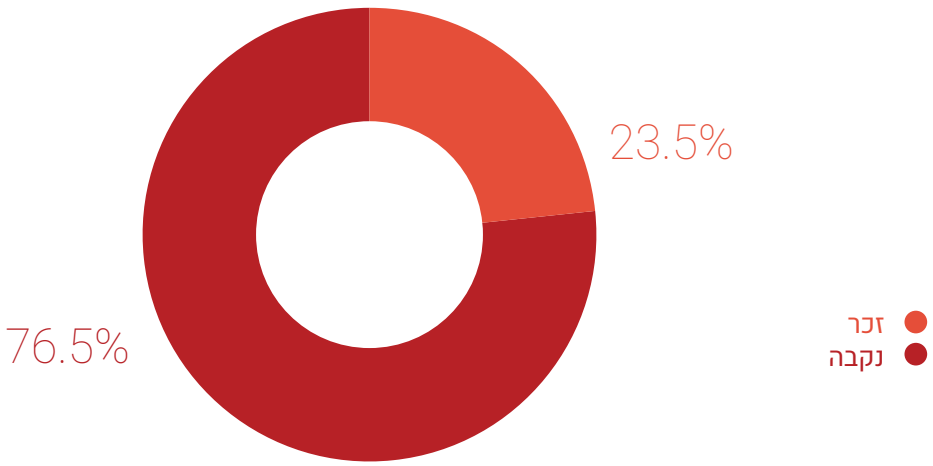

תרשים 1: התפלגות מגדרית של הסטודנטים בפניות שהתקבלו במרכז עדאלה.

בירור ראשוני והמשך נקיטת צעדים: ב-30 מקרים פנו המוסדות לסטודנטים לאחר קבלת התלונה והעבירו להם את תוכנה, לצד דרישה לקבלת תגובה במסגרת בירור ראשוני, וזאת בטרם קבלת החלטה על המשך נקיטת צעדים. מתוך 30 מקרים אלה, ב-22 הוחלט על סגירת התלונה ואי-נקיטת צעדים נוספים, ובשמונה מקרים הוחלט על המשך נקיטת הליכים משמעתיים. ב-70 מקרים, לעומת זאת, לא תועד שלב מובחן של בירור ראשוני, והטיפול בתלונה התקדם באופן ישיר לשלב ההליך המשמעתי או צעדים פורמליים אחרים, מבלי שניתנה לסטודנט הזדמנות למסור את גרסתו בטרם התקבלה ההחלטה על המשך נקיטת צעדים משמעתיים בעניינו.

השימוש בהשעיית ביניים במסגרת הטיפול בתלונות: מרבית המוסדות האקדמיים נקטו אמצעים מיידיים כבר בשלבים הראשוניים של הטיפול בתלונה. שיעור השימוש בהשעיית ביניים הגיע ל-61.3% מן המקרים (מכלל 132 הפניות שהתקבלו במרכז עדאלה), כך שסטודנטים רבים הורחקו מהלימודים עוד בטרם הוכחה אשמתם. אוניברסיטת חיפה הייתה המוסד הראשון שבו תועדו מקרים של השעיית ביניים, כבר ביום 8 באוקטובר 2023.

מעצרי סטודנטים בהקשר לפרסומים מושא התלונות: מתוך 132 הפניות שהתקבלו במרכז עדאלה, בעשרים מהמקרים הייתה גם מעורבות של רשויות אכיפה, ובכלל זה מעצר של סטודנטים בעקבות התלונות או הפרסומים מושא התיקים, בשל עבירות לכאורה של תמיכה בטרור או הזדהות עם ארגון המוגדר בחוק הישראלי כארגון טרור. לעיתים ההליך הפלילי החל ביוזמת המוסדות עצמם – באמצעות נציגים, חברי סגל או קציני ביטחון – בהגשת תלונות במשטרה.[21]

נתונים אלה משתלבים עם ההקשר הרחב שבו פעלו המוסדות האקדמיים בתקופה זו כפי שהובא לעיל. במכתב ששלח שר החינוך, יואב קיש, שצוין לעיל, נקראו המוסדות לנקוט בצעדים מיידיים, ובכלל זה להשעות סטודנטים באופן מידי, וכן להעביר למועצה להשכלה גבוהה ולמשטרת ישראל דיווח על כל מקרה כאמור.[22] בהמשך לכך, במכתב נוסף מיום 26.10.2023 מטעם המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית במשרד העבודה, הונחו מוסדות כי ככל שצוות המכללה נתקל בפרסומים העלולים להתגלות כבלתי-חוקיים, תוגש תלונה במשטרה לצורך מיצוי הבירור גם בפן הפלילי.[23]

מאפייני הפרסומים שעליהם התבססו התלונות וההליכים המשמעתיים: התלונות שהוגשו נגד הסטודנטים התבססו על סוגי פרסומים והתבטאויות שונים ברשתות החברתיות.[24] כ-24% מהפרסומים מתחו ביקורת נגד מדינת ישראל, הצבא וביצוע פשעי המלחמה בעזה, וכללו, בין היתר, התייחסויות למושגים כגון "דה-קולוניזציה" ושימוש במונחים כגון "כיבוש", "טיהור אתני" או "השמדת עם". כ-23% מן הפרסומים עסקו באירועי ה-7 באוקטובר, וכללו תמונות או סרטונים מהאירועים, התייחסויות ישירות למתקפה, וכן פרסומים שערערו על אופן הצגתם או פרשנותם. כ-22% מהפרסומים התייחסו לאירועים בעזה, וכללו, בין היתר, שיתוף של תכנים המתעדים את המתרחש מהשטח, תיאורים של

21 כך, למשל, במקרה של אוניברסיטת חיפה, עולה מחומרי חקירה בהליכים פליליים כי האוניברסיטה עצמה היא שהתלוננה, וכי רקטור האוניברסיטה דאז (כיום נשיא האוניברסיטה), פרופ' גור אלרואי, העיד בעצמו בתחנת המשטרה (ראו ראיון עם פרופ' גור אלרואי, נשיא אוניברסיטת חיפה ורקטור האוניברסיטה לשעבר: דורון סולומון, "המתח בקמפוס נפיץ ופרובוקציה יכולה להוביל לפיצוץ" (myynet חיפה, 08.11.2024) (זמין כאן)). במקרים אחרים, מעורבות זו אף קיבלה ביטוי כחלק מהחלטות מוסדיות פורמליות. כך, במכללת רופין, הורתה ועדת המשמעת למנהל בית הספר להגיש תלונה למשטרה בעקבות הפרסום מושא ההליך (החלטת ועדת משמעת המורה על הגשת תלונה למשטרה, במסגרת הליך משמעתי במכללת רופין, דצמבר 2023. (שמור בארכיון עדאלה)).

22 ראו ה"ש 6.

23 מכתב המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית במשרד העבודה מיום 26.10.2023.

24 הניתוח מבוסס על 100 מקרים שבהם ניתן ליווי או ייצוג משפטי מטעם מרכז עדאלה. במקרים רבים תועדו מספר פרסומים שונים ביחס לאותו סטודנט, כך שההתפלגות שלהלן משקפת את מאפייני הפרסומים עצמם ולא את מספר הסטודנטים בכל קטגוריה.

הרס ופגיעה באזרחים, וביטויי הזדהות עם תושבי עזה. כ-21% מן הפרסומים היו בעלי אופי דתי, וכללו תפילות לעזה, פסוקים מן הקוראן, וביטויים דתיים כלליים. כ-16% מן הפרסומים כללו שימוש בסמלים חזותיים, כגון דגל פלסטין, מפות של פלסטין ההיסטורית, איור מסוים כגון דמות "חנדלה", תצלומים של גדר ההפרדה, ודימויים גרפיים נוספים. במספר מקרים, עצם הותרת סימוני "חיבוב" על פרסומים ברשתות החברתיות שימשה בסיס להגשת תלונות ולפתיחת הליכים משמעתיים.

תוצאות ההליכים המשמעתיים: ניתוח המקרים שלהלן מתייחס ל-78 תיקים שבהם התנהל הליך בפני ועדת משמעת – כלומר, אינו כולל את התיקים שבהם נסגרה התלונה לאחר בירור ראשוני בלבד. ההליכים הסתיימו בחלק מן המקרים בהרשעה ובחלקם בזיכוי.[25] ב-52 מקרים הסתיים ההליך בהרשעת הסטודנט. ב-14 מקרים הסתיים ההליך בזיכוי, כאשר ברובם מדובר היה בזיכוי מחמת הספק. במקרים אלה, ההכרעה התבססה על קיומן של פרשנויות שונות לפרסום מושא התלונה – מצד אחד הפרשנות שהוצגה מטעם הסטודנט באמצעות עורכי הדין ממרכז עדאלה, ומצד שני הפרשנות מטעם הקובלים. הוועדות קבעו כי הפרשנות שהוצגה מטעם ההגנה היא אפשרית וסבירה, וכי לנוכח קיומן של מספר פרשנויות שונות לא ניתן לקבוע אחריות משמעתית ברמה הנדרשת. בשלושה מקרים הופסק ההליך בעקבות החלטת הסטודנטים לפרוש מן הלימודים. בשישה מקרים הסתיימו ההליכים במסגרת הליך גישור, שבו הוסכם על ביצוע פעילות התנדבותית בקהילה, לבחירת ההגנה ובאישור הקובלת. חמישה מן ההסדרים קיבלו תוקף של החלטה על ידי בית הדין המשמעתי, ואילו במקרה אחד, באוניברסיטת חיפה, בית הדין לא אישר את ההסדר והורה על זיכוי הסטודנטית מחמת הספק, כפי שיפורט בהמשך בפרק הרביעי. עוד תועדו שלושה מקרים בהם חזרה בה הקובלת מן ההליך המשמעתי, לאחר שהתברר כי לא ניתן היה לייחס את הפרסום לסטודנטים.

סוגי הסנקציות שהוטלו במסגרת ההרשעה: הוטלו על הסטודנטים מגוון עונשים בדרגות חומרה שונות. העונש הכי שכיח היה הרחקה מהלימודים לתקופות שונות – לסמסטר אחד (חמישה מקרים); לשני סמסטרים או שנה אקדמית (15 מקרים);[26] לתקופה בין שנה לחמש

25 יצוין כי הטרמינולוגיה שבה השתמשו מוסדות אקדמיים לא הייתה אחידה. בחלק מן המקרים נעשה שימוש במונחים כגון "קביעת אחריות משמעתית" או "היעדר אחריות משמעתית", ובמקרים אחרים הוטלו סנקציות או נסגרו הליכים מבלי שנעשה שימוש מפורש במונחים "הרשעה" או "זיכוי". לצורך דוח זה, מקרים שבהם נקבעה אחריות או הוטלה סנקציה סווגו כהרשעה, ומקרים שבהם לא נקבעה אחריות סווגו כזיכוי.

26 בשני מקרים מדובר היה בסטודנטים בשלב הסיום של לימודיהם, לרבות השלמת דרישות לקבלת תעודה או שלב מתקדם בלימודי דוקטורט, כך שהרחקתם הביאה בפועל לדחייה של סיום לימודיהם בשנה לפחות

שנים (תשעה מקרים); לצמיתות (11 מקרים).[27] עונשים אחרים כללו חובת ביצוע שעות לתועלת הציבור (שני מקרים); נזיפה, התראה או חיוב בהשתתפות בקורסים חינוכיים (13 מקרים); ובמקרה אחד הוטלה גם סנקציה של שלילת זכויות אקדמיות. בשלושה מקרים הסתפקו ועדות המשמעת בהשעיה זמנית.[28]

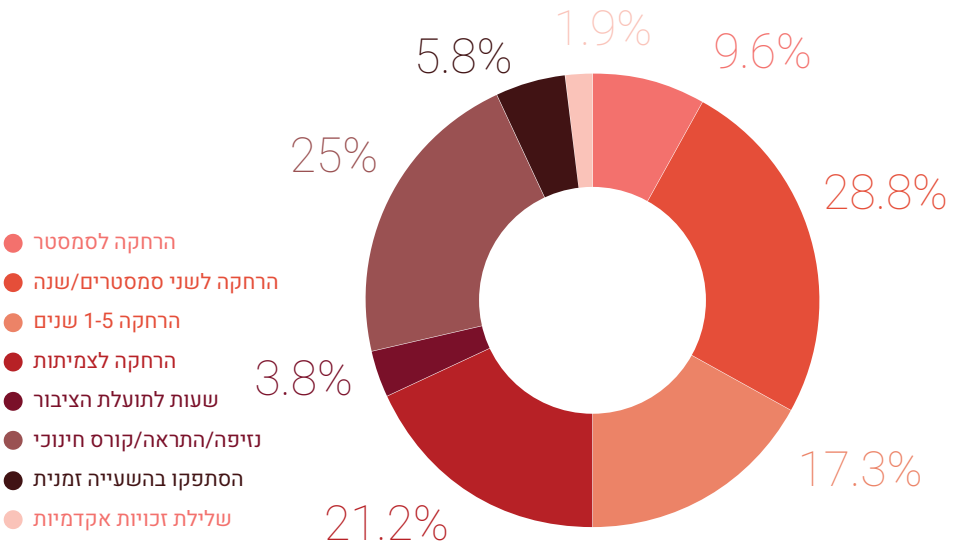

תרשים 2: התפלגות תוצאות ההליכים המשמעתיים.

ערעורים: מטעם ההגנה הוגשו 17 ערעורים, שחלקם הובילו לשינוי תוצאת ההליך. במקרה אחד התקבל הערעור במלואו, וההליך הסתיים בזיכוי ובביטול ההרשעה לאחר שבערכאה הדיונית הוטל עונש של הרחקה לשנה. בשני מקרים הומר עונש ההרחקה לצמיתות בהרחקה לשנה; בשלושה מקרים הופחתו עונשים של הרחקה ממושכת – לרבות מקרה אחד של הרחקה לחמש שנים ושני מקרים של הרחקה לצמיתות – לעונשי הרחקה קצרים יותר; ובמקרה נוסף הופחתה הרחקה לצמיתות, בצירוף שלילת זכאות, להרחקה לתקופה של עשר שנים, תוך הותרת רכיב שלילת הזכאות על כנו. בארבעה מקרים נדחו הערעורים, ובארבעה מקרים החליטו הסטודנטים למשוך את הערעור. ובמקרה אחד נוסף הומר העונש לעונש חינוכי. במקרה אחד טרם ניתנה החלטה. מטעם התביעה המשמעתית הוגשו שלושה ערעורים על החלטות שנתפסו כקלות. שניים מן הערעורים התקבלו והובילו להחמרה משמעותית בענישה, ובמקרה נוסף החליט הסטודנט שלא להמשיך בניהול ההליך ולהפסיק את לימודיו.

27 באחד מן המקרים, נוסף להרחקה לצמיתות, נשללה מן הסטודנטית הזכאות להכרה בנקודות זכות שצברה במהלך לימודיה.

28 יוער כי במספר מקרים הוטלו מספר סנקציות במצטבר על אותו סטודנט, ובפרט נזיפה שנלוותה לעונש נוסף.

פרק ב –
פגיעה בזכות להליך הוגן

ההליכים התאפיינו בליקויים פרוצדורליים שפגעו קשות בזכותם של הסטודנטים להליך הוגן ופגמו ביכולתם להתגונן מפני האישומים.

פתיחת הליך ללא מסירת הפרסום נשוא ההליך: במספר מוסדות, סטודנטים זומנו לבירורים או לוועדות משמעת מבלי שנמסר להם הפרסום שבגינו נפתח ההליך. כך, במכללת הדסה, סטודנטית נדרשה להגיש תגובה בכתב להאשמות עוד בטרם התקיים דיון בעניינה, מבלי שצורף הפרסום מושא הקובלנה. ביום 18.10.2023 התקבל מכתב מנשיא המכללה המורה על הרחקתה לאלתר "לאור מידע שהגיע לידינו בדבר פרסום פוגעני, המהווה תמיכה בטרור ורצח חפים מפשע". כאשר ביקש מרכז עדאלה לקבל את הפרסום, השיב המוסד כי "הבקשה לקבל 'חומר הראיות' בשלב זה, מעט תמוהה, כאשר למרשתך, אמור להיות מידע על פרסומים שפורסמו, או לא [...] ולא ברור מה הקושי בהתייחסות ראשונית".[29]

אי-בדיקה של זהות המפרסם: פגם נוסף שעלה במספר מקרים היה היעדר בדיקה של זהות המפרסם, באופן שהוביל לייחוס פרסומים לסטודנטים שלא פרסמו אותם כלל. במכללת אורט ירושלים, נפתח הליך משמעתי נגד סטודנט בשל תמונת פרופיל שבה נראה אדם אוחז באקדח. אלא שהפרופיל לא היה שייך לסטודנט.[30] דפוסים דומים תועדו

29 מכתב מטעם ב"כ התביעה בתגובה לפניית ב"כ הסטודנטית לקבלת הפרסום מושא ההליך, במסגרת הליך משמעתי במכללת הדסה, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

30 מכתב מטעם עדאלה בדרישה לסגירת התיק עקב טעות בזיהוי, במסגרת הליך משמעתי נגד סטודנטית במכללת אורט ירושלים, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

במוסדות נוספים.[31] בחלק מן ההליכים, מוסדות הסתפקו בעצם קיומה של תלונה או בקשר עקיף ורופף לתוכן, מבלי לבצע אף בדיקה מינימלית בטרם פתיחת הליך, השעיה ו/או זימון לוועדת משמעת. בכך, החשד הקדים את הבדיקה, ההאשמה קדמה לבירור העובדתי.

אי-בדיקת מועד הפרסום וייחוס רטרואקטיבי: פגם נוסף היה אי-בדיקת מועד הפרסום והקשרו, באופן שהוביל לייחוס תמיכה במתקפת ה-7 באוקטובר על יסוד פרסומים שקדמו לה. במוסד האקדמי פרס, נפתח הליך נגד סטודנט בגין פרסום משנת 2022, מתקופת גביע העולם בקטר, שבו נכתב: "גביע העולם נמצא בקטר, כאשר גביע הגבריות, ההתנגדות והגאווה משוחק פה בפלסטין". למרות ההפניה הברורה לאירוע הספורט, נטען בהליך כי מדובר בתמיכה במתקפה. רק לאחר התערבות עדאלה חזר בו המוסד.[32] מקרה דומה התרחש במכללת הדסה, שם נפתח הליך בגין פרסום מחודש ינואר 2023; גם שם המוסד תיקן את כתב הקובלנה בדיעבד וניסה לקשור את הפרסום לאירוע ביטחוני אחר.[33] במקום לבחון פרסומים בהקשרם המקורי, מוסדות ייחסו להם משמעות חדשה בהתאם לאקלים שלאחר ה-7 באוקטובר.

ייחוס לסטודנטים תכנים מחשבונות שלא בבעלותם: במקרים מסוימים, עצם קיומו של קשר עקיף בין סטודנט לבין עמוד או חשבון שנתפסו בעיני המוסד כ-"בעייתיים" הספיק כדי לעורר חשד. כך למשל, במכללת אורט בראודה, סטודנט פרסם פוסק קוראני על רקע שמיים כחולים: "הוֹי הַמַּאֲמִינִים, יַחֲלוּ וְתַחֲרֵיתֶם אִישׁ בְּאָחִיו בַּתּוֹחֶלֶת וְהִתְאַזְּרוּ (עֹז) וְיִראוּ אֱלֹהִים אוּלַי תַּצְלִיחוּ".[34] מבלי שהיה בפרסום אזכור למלחמה, למתקפה או לסוגייה הפלסטינית, נדרש הסטודנט להסביר את משמעותו ולהוכיח כי אינו תומך בטרור. בהמשך טען המוסד כי הסטודנט לא "עמד בנטל ההוכחה" משום שהעמוד שממנו שותף הפסוק כלל גם פרסומים אחרים שלכאורה תומכים בטרור – אף שהעמוד לא היה שייך לו כלל. כך, נדרש הסטודנט להתגונן ביחס לפרסומים של אחרים. דפוס דומה תועד במוסדות נוספים,

31 במקרה אחר, במכללה האקדמית עמק יזרעאל, סטודנטית הועמדה לדין משום שהייתה ממנהלי קבוצת טלגרם פתוחה שבה משתמשים אחרים פרסמו תכנים שלפי המוסד נתפסו כתומכי טרור. הקבוצה נפתחה לפני ה-7 באוקטובר לצורך שיתוף תכנים ספרותיים בערבית, וכל משתמש יכול היה לפרסם בה ללא אישור מנהל הקבוצה. המוסד חזר בו מן ההליך (שמור בארכיון עדאלה).

32 החלטה לקבלת טענת ההגנה בעניין עיתוי הפרסום, במסגרת הליך משמעתי במרכז האקדמי פרס, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

33 הליך משמעתי נגד סטודנטית במכללה האקדמית הדסה, דצמבר 2023, בגין פרסום מחודש ינואר 2023 שכלל דברי תפילה דתיים, בהם בקשה מאלוהים להביא עצב על "אנשים" – מבלי שהפרסום ציין למי הדברים מופנים. אף שהסטודנטית הציגה ראיות כי הפרסום פורסם חודשים לפני ה-7 באוקטובר ואינו קשור אליו, ועדת המשמעת לא דחתה את הקובלנה. המוסד תיקן את כתב הקובלנה וטען בדיעבד כי הפרסום מהווה תמיכה בפיגוע אחר שהתרחש בירושלים באותו יום, מבלי שהוצגה כל ראיה לקשר. רק לאחר שההגנה הציגה מטא־דאטה וראיות נוספות המנתקות כל קשר בין הפרסום לאירוע הביטחוני, חזר בו המוסד מן ההליך (שמור בארכיון עדאלה).

34 תרגום הקוראן, פרויקט בן יהודה (זמין כאן).

ובהם המוסד האקדמי אחווה.[35]

תרגומים אוטומטיים ופרשנות שגויה של פרסומים בערבית: סוגיית התרגום מערבית עמדה במרכזם של הליכים רבים. ברוב המכריע של המקרים, מוסדות הסתמכו על תוכנות תרגום אוטומטיות (כגון "גוגל טרנסלייט" או פיצ'ר תרגום מובנה ברשתות חברתיות), גם כאשר מדובר היה בפסוקים מהקוראן, ביטויים דתיים או טקסטים בעלי משמעות תרבותית מורכבת. במכלל קיי, למשל, נפתח הליך נגד סטודנט שפרסם את הפסוק הקוראני "اذا جاء نصر الله والفتح" – "בבוא ישע אלוהים והניצחון"[36]. הפסוק תורגם באמצעות גוגל טרנסלייט: "אם נסראללה יבוא ויכבוש". כך נוצר הרושם כאילו הפסוק מתייחס למזכ"ל חיזבאללה לשעבר חסן נסראללה. במכלל אורט תל אביב, שם נפתח הליך בעקבות שיתוף סצנה מסדרת דרמה טורקית היסטורית המתחקה אחר תקופת שלטון הסולטן עבד אלחמיד באימפריה העות'מנית, ונסיונו של הרצל והתנועה הציונית לרכישת קרקעות בפלסטין המנדטורית, ועל בסיס התרגום נטען כי בסצנה נשמעת קריאה "לכבוש את ישראל".[37]

פתיחת הליכים ללא ציון סעיף עבירה: פגם אחר כלל זימון סטודנטים לבירורים ולוועדות משמעת מבלי לציין את סעיף העבירה שבו הם מואשמים. בחלק מן המקרים, המוסדות לא הפנו אפילו לעבירות הסל הקבועות בתקנונים, והסתפקו באמירות כלליות לפיהן קיים חשש כי הסטודנט "תומך בטרור" או "מזדהה עם מעשי 7 באוקטובר".[38] היעדר הפניה לעבירת משמעת קונקרטית פגע ביכולתו של הסטודנט להבין מהן הטענות המשפטיות נגדו ולהתגונן מפניהן. במצבים אלה, ההליך הפך לדיון עמום וכללי בשאלה של "ראוי" ו-"לא ראוי", ולא בשאלות משמעתיות ומשפטיות שמבוססות על היגיון של הכוונת התנהגות ועל אמות מידה אובייקטיביות.

---

35 הליך משמעתי במוסד האקדמי אחווה, נובמבר 2023; בעקבות פרסום דתי על חשיבות התפילה באסלאם, מבלי שהיה בו כל קשר למלחמה. לאחר שסטודנטים אחרים התחקו אחר מקור הפרסום, התברר כי הוא שותף מעמוד אינסטגרם שכלל גם פרסום אחר עם ההאשטאג "מוות לישראל". אף שהסטודנט לא היה בעל העמוד ואף לא עקב אחריו, נדרש להתנצל בפני חבריו ולהתחייב שלא לשתף בעתיד פרסומים מאותו עמוד, ללא קשר לתוכן הפרסום עצמו. הסטודנט החליף ייצוג, ועדאלה אינו מודע לתוצאות ההליך הסופי (שמור בארכיון עדאלה).

36 , הליך משמעתי במכלל קיי, תגובת מרכז עדאלה, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה); במסגרת ההליך יוחסה לסטודנטית, בין היתר, סימון "לייק" על פרסום הנוגע לירושלים. הסטודנטית הורשעה גם בגין סימון ה"לייק", ובשל כך הוטל עליה עונש של השתתפות בקורס.

37 הליך משמעתי נגד סטודנט באורט תל־אביב, ינואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה); בעקבות שיתוף קטע מסדרת דרמה היסטורית בשפה הטורקית עם כתוביות בערבית. לפי עדות אחד הסטודנטים, הסצנה תורגמה על־ידי קצינה בצבא הישראלי בגדה המערבית, ובהתאם לתרגום זה נטען כי אחת הדמויות קוראת "לכבוש את ישראל". המוסד הסתמך על תלונת סטודנטים ועל תרגום בלתי־מקצועי לצורך פתיחת ההליך המשמעתי..

38 דפוס זה תועד בין היתר במרכז האקדמי ויצו ובמכללה למינהל, וכן באורט ירושלים, אורט תל אביב-יפו, אונו, תל חי, סמי שמעון, סמינר הקיבוצים, אחווה, והמכללה הטכנולוגית כנרת. במקרים מסוימים, הפנייה לחוק המאבק בטרור נעשתה רק בשלב מאוחר של ההליך.

במספר הליכים הוגשו חוות דעת מומחים לאחר שהתברר כי המחלוקת נסובה סביב פרשנות הפרסום והקשרו. ואולם, אף ששאלות אלה עמדו בלב ההכרעה, הן נדונו לעיתים ללא בירור מקצועי, בין היתר כאשר ועדות הסתמכו על חוות דעת מומחה מטעם התביעה מבלי שניתנה להגנה אפשרות ממשית לחקור את המומחה, ולעיתים תוך דחיית עצם הצורך במומחיות מקצועית.

באחד המקרים שנבחנו במסגרת הדוח, עצם תרגומו של פרסום בערבית ומשמעותו עמדו בלב המחלוקת העובדתית. בשל כך ביקש צוות ההגנה להגיש חוות דעת מומחה, אשר התייחסה לתרגום הביטוי, למשמעויותיו הלשוניות והתרבותיות ולפרשנותו בהקשר שבו פורסם. מנגד, הוגשה חוות דעת מטעם התביעה, אשר ייחסה לביטוי משמעות שונה, ושימשה בסיס לטענה כי מדובר בביטוי המהווה תמיכה במתקפה. ועדת המשמעת העדיפה את חוות דעת המומחה מטעם התביעה, מבלי שניתנה להגנה אפשרות לחקור את המומחה, לבחון את מומחיותו, את המתודולוגיה שעליה התבסס, ההנחות הפרשניות שביסוד חוות דעתו ומסקנותיו. כך, שאלות מקצועיות שעמדו בלב ההליך הוכרעו מבלי שההגנה קיבלה אפשרות אפקטיבית לבחון את הראיה המרכזית שעליה התבססה ההרשעה.[39]

במכללת צפת, נדרש בית הדין המשמעתי, ובהמשך גם ערכאת הערעור, להכריע בעניינה של סטודנטית שפרסמה דועא'א (תפילה) לתושבי עזה.[40] מטעם ההגנה הוגשה חוות דעת של מומחה לתרגום ולספרות ערבית, אשר הסבירה את משמעותו הדתית והתרבותית של הטקסט. ואולם, בית הדין דחה את חוות הדעת והעדיף את תרגום שהופק באמצעות "גוגל טרנסלייט", בקובעו כי אין צורך ב-"פרשנות מתפתלת",[41] וכי הפרסום צריך להיבחן לפי מבחן "השומע הסביר" (הלקוח מדיני לשון הרע), ולא לפי "בירור מקצועי של מומחי בלשנות". ובלשון ההחלטה: "כיצד אדם מן הישוב היה קולט, מפרש ומבין את הפרסום הנדון. זה המבחן היחיד".[42]

במכללה למינהל – המסלול האקדמי פרסמה סטודנטית בבוקר ה-7 באוקטובר דועא'א (תפילה) אשר, לפי תרגום מומחה ההגנה, ביקש כי יום זה יהיה "יום של ישועה וניצחון" ו-"יום של העצמה ונחישות". הדועא'א פורסם ללא כל סימן או תמונה המקשרת אותו למתקפה. הקשר היחיד בין הפרסום לאירועי ה-7 באוקטובר היה מועד פרסומו.[43]

39 הליך משמעתי במכללת הדסה ירושלים, החלטת הכרעת דין וגזר דין, ינואר 2024; כתב ערעור מטעם עדאלה על ההחלטה, פברואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).
40 הליך משמעתי במכללת צפת, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).
41 שם, פסק הדין (שמור בארכיון עדאלה).
42 שם.
43 הליך משמעתי במכללה למינהל – המסלול האקדמי, ינואר 2024, בעקבות פרסום הטקסט: "اللهم اجعل هذا اليوم

התביעה הגישה חוות דעת מומחית שטענה כי עצם השימוש בדועא"א על ידי גורמים המזוהים, לשיטתה, עם תמיכה בטרור, מלמד כי כל שימוש בו מהווה תמיכה בטרור. ועדת המשמעת בערכאה הראשונה דחתה עמדה זו וקבעה כי חוות הדעת ניסתה "לכפות הקשר על הדועא"א", וכי אין בעצם השימוש בתפילה על ידי גורמים מסוימים כדי להפוך את התפילה עצמה לביטוי תומך טרור. הוועדה הדגישה כי רוב הדוגמאות שהציגה המומחית כללו תמונות או מלל נוסף הקשור ל-7 באוקטובר – דבר שלא התקיים בפרסום של הסטודנטית. על בסיס זה זוכתה הסטודנטית. אלא שבעקבות ערעור התביעה, הפכה ערכאת הערעור את ההחלטה וקבעה כי די בכך שאחת הפרשנויות האפשריות של הפרסום היא תמיכה בטרור, וכי עצם ידיעתה של הסטודנטית על האירועים הביטחוניים מספיקה לצורך הרשעה.

מקרים אלה ממחישים כיצד במקום לבחון בזהירות את משמעותם והקשרם של פרסומים בערבית, ועדות משמעת הסתמכו לעיתים על פרשנויות אינטואיטיביות ומפלילות, בין היתר על מבחן "השומע הסביר" – גם כאשר אותו "שומע סביר" אינו דובר ערבית ואינו מכיר את ההקשרים התרבותיים והדתיים של הביטוי, ואף כאשר הוצגו חוות דעת מקצועיות שסתרו פרשנויות אלה. כך שהאחריות המשמעתית נקבעה לא פעם לפי האופן שבו המוסד בחר להבין את הפרסום, ולא לפי משמעותו בפועל.

במקרים רבים, מוסדות לא טרחו להסביר, לא כל שכן להוכיח, כיצד הפרסום המיוחס לסטודנט מקים בפועל עבירת משמעת, והסתפקו ברטוריקה פופוליסטית של "תמיכה בטרור", "הסתה" או "הזדהות עם האויב". במסגרת זו, הסטודנטים עצמם נדרשו להסביר, ואף להוכיח, כי לפרסום קיימת משמעות אחרת המוגנת מכוח הזכות לחופש ביטוי. כך, בעניינה של סטודנטית מהמרכז האקדמי למשפט ולעסקים – רמת גן, פורסמו תכנים המתארים הפצצות של מתחמי מגורים ופגיעה באזרחים בעזה במהלך המלחמה, לצד ביטויי מצוקה ופחד.[44] על אף שהפרסום עסק במפורש באוכלוסייה אזרחית, אחד מחברי ועדת המשמעת טען כי מאחר שלא נכתב במפורש שהדברים אינם מופנים גם ל-"טרוריסטים", ניתן לפרש את הפרסום כתמיכה בהם. כאשר נשאל "איפה כתוב שמדובר על טרוריסטים?", השיב:

يوم فتح ونصر وتمكين وثبات، صباحكم فرج قريب". בתרגום מטעם התביעה נכתב: "שאלוהים יעשה את היום הזה יום ניצחון ויציבות, שיהיה לכם בוקר של הקלה בקרוב", בעוד שמומחה מטעם ההגנה תרגם: "אלוהים, עשה את היום הזה ליום של ישועה וניצחון [ניתן גם: יום של כיבוש וניצחון], יום של העצמה ונחישות, מי ייתן והבוקר שלכם [יהיה בסימן] ישועה קרובה" (שמור בארכיון עדאלה).

44 הליך משמעתי במרכז האקדמי למשפט ולעסקים - רמת גן, דצמבר 2023; הפרסום הראשון: "הכיבוש מנצל את הלילה כדי לשרוף מתחמי מגורים שלמים, ללא רחמים הוא מפציץ באמצעות מטוסים, מבלי לתת לאף אחד את האפשרות להיכנס או לצאת מהאזור (המתחם)"; הפרסום השני: "בלילה אנחנו מתים מבלי שאף אחד ישמע או יראה אותנו , נפגעים ומדממים עד מוות מבלי שאף אחד יציל אותנו" (שמור בארכיון עדאלה).

"גם לא כתוב שלא מדובר בטרוריסטים".[45] בכך, נדרשה הסטודנטית להסביר פרשנויות שלא הופיעו כלל בפרסום.

גישה דומה עלתה ביחס לביטויים של זהות לאומית פלסטינית. סטודנט מהמכללה למינהל הועמד לדין משמעתי בשל שימוש בסמל של דגל פלסטין בביוגרפיה שלו באינסטגרם.[46] סטודנטית אחרת ממכללת קיי הורשעה משום שסימנה "אהבתי" לפרסום שבו נכתב: "אל-קודס בעינינו, מעולם לא אבדה מכבודה ולעולם לא תאבד".[47] הליך נוסף התנהל נגד סטודנטית מצפת, בין היתר בשל הכיתוב "פלסטין, סכנין" בביוגרפיה שלה בפלטפורמה חברתית.[48] בהכרעת הדין הרחיבה ועדת המשמעת את משמעות הביטוי והוסיפה לו פרשנויות וסיסמאות שלא הופיעו כלל בפרסום, ובהן התייחסות לסיסמה "מהנהר ועד הים", אף שסוגיה זו לא עלתה במהלך הדיון.[49] ההרשעה נשענה, אם כך, על משמעויות שהוועדה עצמה יצקה לפרסום בדיעבד.

הרחבת גבולות החשד לא הסתיימה בפרסומים פוליטיים, דתיים או זהותיים. בטכניון, סטודנטית הועמדה לדין משמעתי בין היתר משום ששוחררה ממעצר במסגרת עסקת חילופי שבויים ואסירים, בטענה כי עצם שחרורה פוגע ברגשות סטודנטים אחרים ומהווה "התנהגות בלתי-הולמת", וזאת למרות שלא היתה לה שליטה על שחרורה והיא היתה רק עצורה בגין התבטאות ברשתות החברתיות.[50] במקרה אחר, סטודנטית שלמדה בבית חולים מאיר זומנה לשיחה בעקבות פרסום תמונה של עוגה בערב ה-7 באוקטובר ונטען נגדה כי הפרסום פגע בחבריה לכיתה.[51]

חזרה על אותה התחלה, המקרים המתוארים מלמדים, כיצד כמעט כל פרסום של סטודנט פלסטיני – שגרתי, יומיומי או נאיבי – הפך בן לילה לבסיס לחשד ולהאשמה. במקום הדרישה כי פרסום אסור יכלול קריאה ישירה או אמרה ברורה, נהפך הפרסום לחשוד עד שיוכח אחרת.

---

45 שם, פרוטוקול דיון (שמור בארכיון עדאלה).

46 הליך משמעתי במכללה למינהל – המסלול האקדמי, זימון לוועדת משמעת ותלונה, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

47 ראו ה"ש 36 לעיל, החלטת הועדה (שמור בארכיון עדאלה).

48 הליך משמעתי במכללת צפת, כתב קובלנה, מאי 2025 (שמור בארכיון עדאלה).

49 שם, הכרעת הדין (שמור בארכיון עדאלה).

50 הליך משמעתי נגד סטודנטית בטכניון, בעקבות שחרורה ממעצר במסגרת עסקת חילופי שבויים ואסירים, בטענה כי עצם השחרור במסגרת העסקה פוגע ברגשות סטודנטים אחרים ומהווה "התנהגות בלתי־הולמת". הסטודנטית עזבה את המוסד עוד בטרם התקיימה ועדת המשמעת בעניינה (שמור בארכיון עדאלה; ראו כתבה בעניין כאן).

51 הליך בירור בבית חולים מאיר, סיכום שיחה במסגרת תלונות שהוגשו, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

במקרים רבים, החלטות ועדות המשמעת לא כללו ניתוח עובדתי או משפטי של רכיבי העבירה, לא פירטו מהן הראיות שעליהן התבססה ההכרעה, ולא הסבירו כיצד הפרסום מקים עבירת משמעת. בחלק מהמוסדות, ובהם המכללה למינהל ומכללת גליל מערבי, ההחלטות הסתכמו בשורה תחתונה של זיכוי או הרשעה בלבד.[52]

בחלק מן המוסדות, ההחלטות עצמן לא היו פומביות. ברוב ההליכים לא נוהל פרוטוקול מלא ומסודר, ולעיתים הפרוטוקולים כלל לא הועברו לסטודנטים או לצוותי ההגנה. באחד המוסדות אף נקבע כי ההליך כולו חסוי, וכי הסטודנטים מנועים מלשתף את אשר התרחש במסגרת הדיון המשמעתי. היעדר הנמקה, תיעוד ושקיפות אינו פגם טכני בלבד. כאשר החלטה אינה מפרטת מה הוכח, כיצד פורש הפרסום ומה הבסיס להרשעה, הסטודנט אינו יכול להבין מדוע הורשע, לבקר את ההליך או להגיש ערעור אפקטיבי. במיוחד בעבירות סל עמומות ובעבירות ביטוי המבוססות על פרשנות והקשר, הפכו רבות מוועדות המשמעת ל"חור שחור" מוסדי.

אחד הביטויים החריפים ביותר לפגמים המבניים שאפיינו את ההליכים לאחר ה-7 באוקטובר היה השימוש הנרחב והנמהר בהשעיות ביניים עוד בטרם התקיים בירור עובדתי כלשהו. במקרים רבים, סטודנטים הושעו מהלימודים מיד עם פתיחת ההליך. כפי שצוין לעיל, אוניברסיטת חיפה היתה המוסד הראשון שעשה שימוש נרחב באמצעי זה כבר בימים הראשונים לאחר ה-7 באוקטובר. נטען כי ללא ההשעיות "הקמפוס היה בוער" וכי "יצא פוסט שאמר לסטודנטים לא לפרסם כלום ברשתות החברתיות" וכי הדבר "עצר הדרדרות בקמפוס".[53] בחלק מהמקרים, ההשעיה הייתה תגובה עונשית כמעט-מיידית. המכתבים נוסחו בלשון נחרצת המייחסת לסטודנטים תמיכה בטרור, הסתה או עידוד אלימות, עוד בטרם התקיים שימוע, הוצגו ראיות או נשמעו טענותיהם.[54] תופעה זו לא הסתיימה בחודשי המלחמה הראשונים . גם בשנים 2024 ו-2025, תועדו מקרים דומים של הליכים משמעתיים, אשר העלו את אותן שאלות יסוד לגבי חזקת החפות ונטל ההוכחה.[55] השעיה זמנית ללא בירור מקדמי פוגעת כשלעצמה באופן קשה בזכות להליך הוגן. ההליך כולו

---

52 הליכים משמעתיים בגליל מערבי והמכללה למנהל, החלטות (שמור בארכיון עדאלה).

53 הליך משמעתי באוניברסיטת חיפה, פרוטוקול דיון, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

54 כך, למשל, באורט ירושלים ובקריה האקדמית אונו נשלחו מכתבים שבהם נקבע כי הסטודנטים "תמכו במתקפת הטרור" ו-"עודדו הרג חפים מפשע" לאור ההתבטאויות ברשת החברתית, ועל כן הם מושעים עד לבירור הנושא. באחד המקרים באונו, ההליך נסגר לבסוף ללא נקיטת צעדים משמעתיים, אף שהפרסומים שיוחסו לסטודנטית כללו תפילה עבור תושבי עזה וקריאה להימנע מפרסום תכנים חגיגיים בזמן המלחמה.

55 ראו ה"ש 48 לעיל, החלטה בבקשת עדאלה לבטל השעיית ביניים; הסטודנטית הושעתה באופן מיידי על בסיס "תרגום חופשי" ופרשנות לפרסומיה, מבלי שנשמעה עמדתה ומבלי שהוצגה תשתית עובדתית קונקרטית. כאשר טענה כי חזקת החפות שלה נפגעה, השיבה הוועדה כי "עצם עשיית הפרסום לא הוכחשה" (שמור בארכיון עדאלה).

מתחיל מנקודת מוצא של אשמה מוקדמת, בעוד שהדיון המשמעתי עצמו הופך, פעמים רבות, לניסיון של הסטודנט להיחלץ מהנחות שכבר התקבעו נגדו.

חומרת הפגיעה מתחדדת במיוחד נוכח תוצאותיהם של חלק מן ההליכים. במספר מקרים שבהם הוטלו השעיות זמניות מיידיות תוך שימוש ברטוריקה חריפה של "תמיכה בטרור" ו"הסתה לטרור", ההליכים הסתיימו לבסוף ללא הרשעה כלל, או בגישור או בצעדים חינוכיים. תוצאות אלה ממחישות את עומק הפער בין חומרת הצעדים שננקטו בשלבים הראשוניים של ההליך לבין תוצאותיו בפועל, ומעלות שאלות קשות באשר לשרירותיות שבהפעלת ההשעיות הזמניות.

פרק ג –
הרחבת גבולות הפיקוח והאכיפה

סמכותם של מוסדות אקדמיים לקבוע ולהחיל תקנוני משמעת נגזרת ממעמדם כמוסדות אקדמיים המוכרים על ידי המועצה להשכלה גבוהה.[56] חוק זכויות הסטודנט, התשס"ז-2007 (להלן: חוק זכויות הסטודנט), קובע את המסגרת הנורמטיבית להפעלת סמכות זו. סעיף 17 לחוק מסמיך מוסדות להשכלה גבוהה לקבוע ולפרסם כללי התנהגות ותקנון משמעת:

> "מוסד יקבע ויפרסם, בכפוף להוראות חוק זה, כללי התנהגות המתייחסים להתנהגות מועמדים וסטודנטים **בקשר** עם לימודיהם במוסד, לרבות בזמן הלימודים ובתחומי המוסד, ובכלל זה במעונות הסטודנטים, ובהם תקנון משמעת והעונשים הצפויים בשל הפרת הכללים הקבועים בו" (ההדגשה אינה במקור).

בכלל ההליכים שהיו בייצוג מרכז עדאלה, נטען כי אין למוסדות סמכות משמעתית לדון בפרסומים, שכן אלו נעשו מחשבונות פרטיים ברשתות החברתיות, ללא כל קשר ללימודים, לסטודנטים או לחברי הסגל, ובכלל זה למוסד עצמו.[57] עוד נטען כי הסעיפים בתקנונים מתייחסים במפורש למערכת היחסים בין סטודנטים, חברי סגל ועובדים, וכן ליחסים בין הסטודנט לבין המוסד עצמו, ולא לביטויים מותרים במרחב הציבורי. פרשנות זו מתחייבת

56 חוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958.

57 בהקשר זה, מרכז עדאלה הצביע על עמדה דומה שהובעה על ידי מספר מרצים בכירים למשפטים זמן קצר לאחר תחילת המלחמה וההליכים המשמעתיים, לפיה הזיקה ללימודים צריכה להיות משמעותית וברורה, ואין די בזיקה רופפת או עמומה. ראו ה"ש 12 לעיל.

גם לאור הפגיעה המשמעותית בזכות לחופש הביטוי הכרוכה בהרחבת הסמכות. טיעונים אלה לא התקבלו על ידי ועדות המשמעת.

כך נוסדה מסגרת משפטית חדשה, שלפיה למוסדות אקדמיים סמכות משמעתית גם מעבר לגבולות של מערכת היחסים האקדמית. מהלך זה הפך את האקדמיה הישראלית לשחקן המעצב מחדש את גבולות חופש הביטוי של הסטודנט הפלסטיני, ומגביל אותם בפועל.

יצירת זיקה באמצעות "התגלגלות" הפרסום: אחד המנגנונים המרכזיים להרחבת הסמכות היה דווקא ניתוק שאלת הזיקה מן המעשה עצמו, והעברתה לעצם העובדה כי הפרסום הגיע לידיעת הקהילה האקדמית. פרסום פרטי, שנעשה מחוץ למסגרת האקדמית וללא כל ייחוס למוסד, הפך לעניין משמעתי מרגע שנצפה, הועבר או דווח בתוך הקהילה האקדמית. כך הוחלף מבחן הזיקה האקדמית במבחן ה"חשיפה" לתוכן. בהחלטת ועדת המשמעת של המכללה למינהל – המסלול האקדמי, למשל, נקבע כי "אין צורך שההתבטאות תהיה בזיקה עם הלימודים. די שסטודנטים היו חשופים להתבטאות".[58] יישום דומה ניתן לראות בהחלטת בית הדין המשמעתי בטכניון. בית הדין ציין, בין היתר, כי הסטודנט מזוהה כסטודנט בטכניון בעמוד האינסטגרם שלו; כי חלק מן העוקבים אחר החשבון הם סטודנטים בטכניון; וכי מי שפנתה לגורמי האכיפה המשמעתיים הייתה סטודנטית הלומדת במוסד.[59] תחת היגיון זה, אחריותו המשמעתית של הסטודנט נגזרת לא מתוכן הפרסום או מהקשרו האקדמי, אלא מהתנהלותם של אחרים – מי שנחשף, מי שהפיץ, ומי שבחר להגיש תלונה.

כינון זיקה דרך פגיעה ברגשות: מבחן הזיקה הוחלף במבחן הפגיעה ברגשות הציבור הנמנה על המוסד. כך נקבע בהחלטת בית הדין המשמעתי של אוניברסיטת תל אביב, בעניינו של סטודנט שפרסם בסטורי באינסטגרם שקופית מתוך מצגת תחת הכותרת "8 Things about What's Happening in Palestine":

> "בטקסט פוטנציאל לפגיעה קשה בסטודנטים שהם ובני משפחותיהם היו יעד ההתקפה בשביעי באוקטובר. ראינו כי הטקסט הובא לידיעתם של תלמידים רבים. היו כאלו שטענו שהטקסט פגע בהם מאד. האוניברסיטה מופקדת לא רק על ההוראה של תלמידיה אלא גם על שמירה על סביבה אקדמית מוגנת ועל רווחתם של תלמידיה"[60]

58 הליכים משמעתיים במכללה למנהל, החלטת ועדת המשמעת, ינואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).
59 הליך משמעתי בטכניון, הכרעת דין, ינואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).
60 הליך משמעתי באוניברסיטת תל אביב, הכרעת דין, מרץ 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

בהליכים אחרים הודגש רכיב "תחושת הביטחון" כבסיס לזיקה. כך, בהחלטת ועדת המשמעת של מכללת הדסה נקבע כי "בלתי ניתן לדרוש מסטודנט/ית או מנשות ומאנשי הסגל להימצא בקמפוס או מחוץ לו במחיצת אדם שהביע תמיכה במעשה טרור רצחני חסר אבחנה כנגד קבוצה עליה נמנות ונמנים נשות ואנשי הסגל, הסטודנטיות והסטודנטים".[61] גישה דומה אומצה בשנקר, שם נקבע כי קיימת "וודאות שהאינטרס הציבורי נפגע באופן ממשי ומהותי כתוצאה מהפרסומים [...] הן לנוכח התלונות שהתקבלו ביחס לפרסומים שכללו הבעת חשש ממשי לחזור לספסל הלימודים ביחד עמך, ואף הבעת התנגדות וסלידה מצד סטודנטים מחזרה ללימודים משותפים".[62] ובמכללה למינהל-המסלול האקדמי, דובר על פגיעה בזהות הלאומית הכללית. בהחלטה הודגש כי הסטודנטית היא ישראלית הלומדת במוסד אקדמי ישראלי, וכי חבריה ללימודים ואנשי הסגל הם ישראלים אף הם. עוד נקבע כי אירועי ה-7 באוקטובר כוונו נגד "מדינת ישראל ותושביה" וכי חברים רבים בקהילה האקדמית הושפעו מהם באופן ישיר או עקיף. כך, עצם ההשתייכות הלאומית – ולא קשר ללימודים, לקמפוס או לפעילות אקדמית – היא שיוצרת את הזיקה המשמעתית.[63] הזיקה למוסד לא נבחנה אפוא דרך הקשר בין הביטוי לבין הלימודים או קשר ישיר לקמפוס, אלא דרך רגשות מי שטוען לפגיעה באופן שחורג מכל אמת מידה של שמירה על חופש הביטוי.

פרשנות מרחיבה של סעיף 17: לפני ה-7 באוקטובר, מוסדות אקדמיים נטו להפעיל את הדין המשמעתי רק כאשר התקיימה זיקה אקדמית ישירה ומובהקת בין ההתנהגות מושא ההליך לבין הלימודים או הקהילה האקדמית. כך, למשל, אוניברסיטת תל אביב העמידה לדין משמעתי סטודנט ששלח הודעה פרטית לעמיתתו לקורס, בה נכתב "התנהגות של אשכנזים, שמעתי שזה ככה באוג תא, אין כשרון רק מרפקים וקשרים. אנשים כמוך לא אמורים הכלל לחיות" והועמד לדין משמעתי על פגיעה בכבוד סטודנט. ההליך נוהל מכוח סעיף 29.8 לתקנון, ונשען על הזיקה הישירה: ההתכתבות התקיימה בין משתתפים באותו שיעור, ובתגובה לאינטראקציה לימודית. העונש שהוטל היה מתון: נזיפה, עבודות שירות והשעיה על תנאי בלבד. המוסד לא טען ל"פגיעה ברגשות הציבור" או "בשם האוניברסיטה".[64] מעבר לכך, גם כאשר התרחשו תקריות ציבוריות חמורות מחוץ לקמפוס של אוניברסיטת תל אביב, ובהן הפגנה אלימה מחוץ למעונות האוניברסיטה במאי 2022 שבמהלכה הושמעו קריאות "מוות לערבים" לעבר סטודנטים פלסטינים, הדגישה האוניברסיטה כי מדובר באירוע שהתרחש מחוץ לתחומי הקמפוס, ולא נקטה כל הליך

61 הליך משמעתי במכללה האקדמית הדסה ירושלים, החלטה, דצמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).
62 הליכי משמעת במכללת שנקר, התייחסות משפטית מטעם הקובלים, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).
63 ראו ה"ש 43 לעיל, החלטת בית הדין לערעורים במכללה למינהל – המסלול האקדמי (שמור בארכיון עדאלה).
64 ד-2023–35, פסק דין של ד"ר יופי תירוש, הממונה על המשמעת באוניברסיטת תל אביב, מיום 26.11.2023.

משמעתי. תגובת האוניברסיטה באותו מקרה הייתה: "ההפגנה המדוברת התקיימה בשטח עירוני מחוץ לתחומי האוניברסיטה וטופלה במקום על ידי צוות משטרה מתוגבר", וכי "לא נרשמה כל תקרית חריגה בתוך תחומי האוניברסיטה".[65]

לאחר ה-7 באוקטובר וביחס לסטודנטים פלסטינים הדין השתנה ודרישת הזיקה רוככה. רוב המוסדות שנתנו החלטות מנומקות, אף לעיתים בידי דיינים עם רקע משפטי, לא ראו בסעיף זה מגבלה על סמכותם, אלא נקודת מוצא רחבה הרבה יותר, וזאת בהסתמך על פרשנות המונח "לרבות"; במקום לראות ב-"לרבות" הבהרה משלימה למסגרת מוגדרת, פירשו המוסדות אותה כהזמנה להרחבת גבולות הסמכות. כך, למשל, הטכניון קבע כי סעיף 17 אינו מגביל את סמכות המוסד להתנהגות הקשורה ללימודים בלבד, אלא מאפשר החלה של הדין המשמעתי גם על התנהגויות ופרסומים מחוץ למסגרת האקדמית.[66] ואולם, ניתן לראות כי הטכניון החיל תפיסה זו באופן סלקטיבי. בשנת 2025 הגישו סטודנטים פלסטינים תלונה משמעתית נגד יו"ר אגודת הסטודנטים בטכניון, בעקבות פרסום פומבי שבו תועד במהלך שירות מילואים בעזה כשהוא מצייר על קיר במבנה הרוס את סמל אגודת הסטודנטים בטכניון. בתלונה נטען כי מדובר בפרסום הפוגע באופן חמור בסטודנטים פלסטינים, וכי עצם השימוש בסמלי אגודת הסטודנטים יוצר זיקה ישירה וברורה למוסד האקדמי. אף על פי כן, התביעה המשמעתית בטכניון דחתה את התלונה וקבעה כי "אין בסמכותנו להיכנס בגבולותיו של הצבא" וכי הסמכות החוקית מוגבלת לעבירות משמעת או עבירות לפי חוק השיפוט הצבאי וחוק העונשין.[67] עמדה זו מלמדת כי גם כאשר התקיימה זיקה מובהקת לטכניון, באמצעות השימוש בסמלי אגודת הסטודנטים ובזהותו הציבורית של יו"ר האגודה, בחר המוסד להדגיש דווקא את גבולות סמכותו ולהימנע מהפעלת הדין המשמעתי.

באוניברסיטה העברית, מסלולי ההפרדה היו ברורים: האוניברסיטה אימצה לאחר ה-7 באוקטובר פרשנות מרחיבה לסעיף 17 נגד פרסומים פרטיים של סטודנטים פלסטינים שנעשו גם מחוץ לקמפוס וגם ללא זיקה ללימודיהם, אך פרשנות זו לא חלה כאשר מדובר היה במקרה אחר שהתרחש אף הוא מחוץ לקמפוס וללא קשר ללימודים.[68] ביום

---

65 עינב חלבי ותמר טרבלסי חדד, "שרים 'מוות לערבים' מחוץ למעונות: קריאות גזעניות ליד אוניברסיטת ת"א | תיעוד", ynet, 18.05.2022 (זמין כאן).

66 הליך משמעתי בטכניון, הכרעת דין, ינואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

67 תלונה משמעתית נגד יו"ר אגודת הסטודנטים בטכניון בעקבות פרסום פומבי מעזה שבו הופיע סמל אגודת הסטודנטים; תשובת התביעה המשמעתית של הטכניון שלפיה "אין בסמכותנו להיכנס בגבולותיו של הצבא", 2025. (שמור בארכיון עדאלה).

68 הליך משמעתי באוניברסיטה העברית, החלטת ועדת המשמעת המיוחדת לתקופת מלחמת חרבות ברזל, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

07.05.2026 שלחה האוניברסיטה הודעה לכלל הסטודנטים בעקבות הרשעתו של סטודנט בעבירות מין חמורות שבוצעו כלפי בת זוגו לשעבר מחוץ לקמפוס וללא קשר ללימודיו.[69] בהודעה הבהירה האוניברסיטה באופן חד־משמעי כי מאחר שהעבירות "לא בוצעו באוניברסיטה או במסגרת פעילות אוניברסיטאית, תקנון האוניברסיטה אינו מאפשר לאסור על התלמיד להגיע לקמפוס". רגשות הסטודנטיות בקמפוס לא היוו שיקול כביתר המקרים שבהם סטודנטים פלסטינים הועמדו לדין.

נפקות ההקשר – זמן משנה חוק: מוסדות אקדמיים הסתמכו גם על ההקשר החריג שבו נפתחו ההליכים – מתקפת ה-7 באוקטובר ומצב המלחמה – כבסיס להפעלת סמכות. הסמכות הוצגה במקרים אלה ככורח הנובע מן הזמן, מן המצב ומן המציאות החריגה. בהכרעת הדין של אוניברסיטת תל אביב בעניין הסטודנט שפרסם את שקופית ה-"Things 8", הוצגה הרחבת גבולות הפיקוח כתולדה ישירה של האירועים. בית הדין הבחין במפורש בין העבר להווה: "בעבר המוסד דגל בעמדה שמה שקורה ברשתות החברתיות איננו קשור אליו, תוך היאחזות בנימוק הפורמאלי שלא מדובר בפלטפורמה שהמוסד הקים ומפקח עליה". אל מול עמדה זו הוצב המצב החדש, שבו, לדברי בית הדין, "הרגשות העזים של הסטודנטים עקב מתקפת הטרור מחייבת מענה", וכי "המצב החדש מחייב פרשנות חדשה ויישום שונה [...] מתקפת השביעי באוקטובר היוותה קפיצת מדרגה".[70]

בהתמודדות ישירה עם טענת ההגנה בדבר עיקרון החוקיות, קבע בית הדין: "לטעון שהמשפט בכלל, והדין המשמעתי של אוניברסיטת תל אביב בפרט, לא יכולים להגיב למצב החדש, ואם יגיבו תהיה בכך משום פגיעה בעיקרון החוקיות [...] זו תפיסה מאד רזה, שמרנית ומוטעית של תפקיד המשפט בחברה".[71] תפקידו של עיקרון החוקיות הוא להציב גבול להפעלת כוח של רשויות, אלא שבהכרעה זו הפך בית הדין את העיקרון על פיו: במקום שעקרונות היסוד יכתיבו ריסון, הם גויסו להצדקת ההרחבה. "המצב החדש" לא נבחן לאורם, אלא שימש עילה לסטייה מהם. גישה דומה ניכרת גם בהחלטת המכללה למינהל-המסלול האקדמי, שם נקבע כי "אופין, חומרתו וממדי האירוע הם כאלה שיש בהם להשפיע על הגדרת הביטוי 'מעמדו כסטודנט'".[72]

בית הדין באוניברסיטת תל אביב תחם את הסמכות באופן סלקטיבי ביותר, כך שהסמכות

---

69 הודעת דוא"ל מטעם נשיא האוניברסיטה העברית והרקטור לכלל הסטודנטים, בנושא הרשעת סטודנט בעבירות מין חמורות, 07.05.2026 (שמור בארכיון עדאלה)

70 ראו ה"ש 60, הכרעת דין בהליך משמעתי באונבירסיטת תל אביב (שמור בארכיון עדאלה).

71 שם (שמור בארכיון עדאלה).

72 ראו ה"ש 43 (שמור בארכיון עדאלה).

חלה על קבוצה אחת מסטודנטים אך לא על אחרת. שם, נקבע כי "התבטאות של סטודנטים ברשתות החברתיות כיצד נכון שישראל תנהג ביחס לעזה ותושביה במהלך המלחמה ואחריה אינה קשורה על פניו לקהילת הסטודנטים באוניברסיטת תל אביב, והשאלה אם יש בה משום הסתה לטרור או לגזענות היא עניין של הדין הפלילי הכללי".[73] כלומר, בית הדין צמצם את האיסורים לקבוצת אוכלוסייה או סוג ביטויים מסוימים – גם כאשר אלו יכולים לעלות לכדי עבירה פלילית, וזאת באמצעות החרגת פרסומים הנוגעים לתכנים על 'כיצד נכון ישראל תנהג בעזה'. במובן זה, פרסומים שיכולים לעלות לכדי הסתה להשמדת עם בעזה, הגם שהם מהווים עבירה פלילית ועבירה על הדין הבינלאומי, אינם נחשבים, בעיני בית הדין, ככאלו הקשורים לקהילת הסטודנטים באוניברסיטה. באמצעות הליך זה, הגדיר המוסד מחדש את "קהילת הסטודנטים" ואת מי שמהווים חלק ממנה, כאשר ערכיה, גבולותיה ואיסוריה תחומים להגדרת ה-"ישראלי" – וזאת גם כאשר מספר רב מן הסטודנטים הלומדים במוסד הינם, בעצמם, פלסטינים.

מדמוקרטיה לאקדמיה 'מתגוננת': מספר מוסדות טענו כי הסמכות לקיים את ההליכים המשמעתיים נובעת מסמכות טבועה הנתונה למוסד **'להגן על עצם קיומו'** נגד מי שמבקש **'לחתור תחתיו'**.[74] הטיעון התבסס על הלכת **ירדור** (שאסרה על תנועת אל-ארד להתמודד בבחירות לכנסת גם כאשר לא היה חוק המונע ממנה להתמודד) לפיה מוסד של המדינה רשאי להשעות את שלטון החוק על מנת לשמור על קיומו של המוסד וקיום המדינה מפני אלה המבקשים 'לערער על קיומה'. המוסד הראשון שהעלה טיעון זה היה האוניברסיטה העברית, ולאחריה אומץ על ידי מוסדות נוספים. ההכרעה באוניברסיטה העברית נפתחת בקביעה שנועדה לייבא את הכוח הריבוני שנקבע ב**ירדור** למוסדות האקדמיים: "עקרונות היסוד של הדין הישראלי מכירים, במקרים קיצוניים ויוצאי דופן, בסמכותם הטבועה של מוסדות המדינה (ובמשמע גם כל מוסד במדינה) להגן על עצם קיומם ופעולתם התקינה כנגד מי שמבקשים לחתור תחתיהם".[75] ההכרעה המשיכה בהבאת ציטוט מהלכת **ירדור** – "גם רשות אחרת מרשויות המדינה אינה צריכה לשמש מכשיר בידי מי ששם לעצמו את חיסול המדינה כמטרה" – ובהסקת המסקנה לפיה "באותם מקרים קיצוניים בהם התבטאויות של סטודנטים עומדות בניגוד לעקרונות היסוד של המדינה ומהוות עבירה על פי החוק מאבק בטרור, האוניברסיטה איננה חייבת לעמוד מנגד, אלא סמכותה ואף חובתה לעשות שימוש במנגנוני המשמעת על מנת למנוע ביטויים כאלה ולהבטיח את המשכם

73 ראו ה"ש 60, הכרעת הדין באוניברסיטת תל אביב (שמור בארכיון עדאלה).
74 ראו ה"ש 68, האוניברסיטה העברית (שמור בארכיון עדאלה).
75 שם (שמור בארכיון עדאלה); לעניין מקור ההלכה ראו ע"ב 1/65 ירדור נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השישית, פ"ד יט(3) 365 (1965).

התקין על חיי האוניברסיטה והלימודים בה".[76]

מהלך זה הציב את הסטודנטים הפלסטינים בבחינת "אויב". שיח של "דמוקרטיה מתגוננת" – שנועד להצדיק את השעיית שלטון החוק לצורך התמודדות עם **"איומים קיומיים על המדינה"** – הופך לבסיס להפעלת סמכות משמעתית אקדמית נגד הסטודנטים הפלסטינים כמי שמערערים על קיום המוסד עצמו ובבחינת אויבים שיש להתמודד עימם באמצעות סמכות "ריבונית" טבועה המתקיימת גם מחוץ לחוק הכתוב.

המהלכים הפרשניים והנימוקים שתוארו לעיל לא פעלו בחלל ריק. ההישענות על עמדת השר לפיה ביקש מהמוסדות לנקוט במדיניות "אפס סבלנות" שימשה תחליף לבחינה עצמאית ומשפטית של גבולות הסמכות. כך, למשל, בהחלטת ועדת המשמעת של מכללת ויצו צוין כי בכל המוסדות האקדמיים במדינת ישראל נערכו דיונים בהתבטאויות בעלות אופי דומה החל מה-7 לאוקטובר וזאת בכפוף ובהתאם להנחיות משרד החינוך, המועצה להשכלה גבוהה ושר החינוך.[77] באופן דומה, בהחלטת מכללת עמק יזרעאל נאמר כי "המכללה כפופה למועצה להשכלה גבוהה שפרסמה הנחיות ברורות נוכח השעה המאוד קשה במדינה", וכי "מוטלת על המכללה החובה לדון ולטפל במקרים אלו".[78] גם בהחלטת המכללה האקדמית רמת גן נשענה הוועדה על הנמקה דומה: "הובהר כי לפי הנחיית יו"ר המל"ג, שר החינוך קיש, מוסדות השכלה גבוהה נדרשים להעמיד סטודנטים לדין משמעתי".[79] במקרים אלה, עצם קיומן של הנחיות חיצוניות או העובדה שמוסדות אחרים פעלו באופן דומה שימש כמקור הסמכות עצמו.

76 שם (שמור בארכיון עדאלה).
77 הליך משמעתי במכללת ויצו, החלטת ועדת המשמעת, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).
78 הליך משמעתי במכללה האקדמית עמק יזרעאל, הכרעת דין, ינואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).
79 הליך משמעתי במכללה האקדמית רמת גן, החלטת ועדת משמעת, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

פרק ד –
צמצום מרחב חופש הביטוי

המוסדות הישראליים להשכלה גבוהה שרטטו מחדש את גבולות השיח הפוליטי והגדירו איסורים והגבלות חדשות על חופש הביטוי של הסטודנטים הפלסטינים.

כפי שיפורט להלן, הידוק השליטה וצמצום מרחב חופש הביטוי נעשה בשני מישורים השלובים זה בזה. הראשון, הישיר, הוא קביעת המנעד הרחב של הביטויים האמורים כ"מסיתים לטרור" וכ"מזדהים עם מעשה טרור", בווריאציות שונות, ובכך הגדרתם כביטויים אסורים המחייבים סנקציות. השני נעוץ באינסטרומנטליזציה של סעיפי משמעת עמומים, לרבות "התנהגות העלולה להפר את שלום הציבור", "התנהגות שאינה הולמת מעמדו של תלמיד" ו"פגיעה בכבוד המוסד" לצורך ההרשעה, תוך קביעת יסודות עבירה חדשים שאינם עומדים בקנה אחד עם הדין הכללי. לצורך זאת השתמשו המוסדות במבחנים משפטיים שונים, ממסגרות משפטיות מגוונות, הכוללים את מבחן "האדם הסביר", "השומע הסביר", "הקורא הסביר", ומבחן רגשות הציבור.[80]

השימוש בסעיפי המשמעת בתואנה של חוק המאבק בטרור אפשר הגשת כתבי קובלנה (כתבי אישום משמעתיים) והרשעה משמעתית במנותק מדרישות הדין החל על עבירות ביטוי. השימוש המשולב בשפת "מאבק בטרור" בחלק העובדתי, לצד עבירות משמעתיות בחלק המשפטי, הוליד בפועל משטר משמעתי חדש הנשען על ביטחוניזציה והחרגה של הסטודנטים הפלסטינים מהמרחב האקדמי. ראשית, האישום וההרשעה לפי רטוריקה

80 סעיפי האישום וניסוחיהם היו שונים ממוסד למוסד, וזאת בהתאם לתקנונים המשמעתיים הפנימיים של כל מוסד.

של טרור – תוך שימוש בשפה של תמיכה באויב בעת מלחמה – הגדירו את הסטודנטים ופרסומיהם כמאיימים על ביטחונם של הסטודנטים והמוסדות, וכפוגעים ברגשותיהם ובכבוד המוסד שבו הם לומדים. הם הוגדרו כ"אחר" שיש להסתייג ממנו, ולהרחיקו ככל האפשר מחיק הקהיליה האקדמית. שנית, אישום והרשעה במונחי "טרור" הגדירו מחדש את סעיפי המשמעת, תוך פירושם כאוסרים על ביטויים מסוימים, ובפרט, כאלה שהוגדרו כמאיימים על ביטחונם ורגשותיהם של סטודנטים אחרים. בכך, הליכי משמעת אלו הפכו את המוסד האקדמי לרשות האוכפת עבירות ביטוי גם במקרים שהמשטרה לא פותחת בהליכים פליליים נגד הסטודנטים וגם שלא על פי מובנן בחוק הפלילי, אלא בהתאם להגדרותיו שלו.

בפרק זה נציג את ההליכים המשמעתיים שהובילו לאיסור על ביטויים ברשתות החברתיות והענשתם של סטודנטים בגין פרסומם. נבקש לטעון כי תיקים אלו מעידים על תהליכים מבניים שבהם מוסדות אקדמיים בחנו את חוקיותם של פרסומים בהסתמך על מבחנים עובדתיים ומשפטיים חדשים – כאלה המצמצמים את גבולות חופש הביטוי, ומעניקים פרשנות חדשה ורחבה לסעיפי המשמעת בתקנונים – באופן המאפשר את העמדתם העתידית של סטודנטים לדין בגין מנעד רחב של פרסומים והתבטאויות.

1. הזדהות עם תושבי עזה:

עם תחילת המלחמה על עזה, פרסמו סטודנטים רבים דיווחים חדשותיים, תיעודים, נתונים ועדויות על הרג אזרחים ומשפחות שלמות, בהן ילדים ונשים. הם פרסמו גם תיעודים להרס הרב ורחב ההיקף שפקד את כל תחומי החיים ברצועה, ומלווה בקריאות התושבים לעזרה ובכאבם על אובדן יקיריהם.

פרסומים אלו הובילו, במקרים רבים, להעמדה לדין משמעתי בגין "תמיכה באויב", תכנים "אנטי-ישראליים", "פרופגנדה עזתית", השוואה בין ישראל "שנלחמת בטרור למשטרים חשוכים", ועוד. במהלך ההליכים, נשאלו הסטודנטים אודות עמדותיהם האישיות – מדוע פרסמו פרסומים שתומכים דווקא בתושבי עזה ולא בישראלים, ומדוע הם מפרסמים תכנים שנועדו לפגוע בישראל. בחלק מהמקרים התקבלה החלטה על זיכוי הסטודנט בתום ההליך. במקרים אחרים, הוחלט על הרשעתם, ואף הרחקתם מהלימודים. נציג להלן דוגמאות שבהן הורשעו סטודנטים בגין פרסומים אלו.

ב**מרכז האקדמי רמת גן**, הועמדה לדין משמעתי סטודנטית בגין ארבעה פרסומים, אשר שותפו כ"סטורי" באינסטגרם מחשבונותיהם של אחרים.

איור מס' 1: פרסום ראשון, צילום מסך לסרטון שפורסם ביום 10.10.2023. בערבית ובאנגלית, נכתב: "הכיבוש מנצל את הלילה כדי לשרוף מתחמי מגורים שלמים, הוא מפציץ באמצעות מטוסים ללא רחמים, מבלי לתת לאף אחד את האפשרות להיכנס או לצאת מהמתחם"

איור מס' 2: פרסום שני, צילום מסך לסרטון שפורסם ביום 10.10.2023. בערבית ובאנגלית, נכתב: "בלילה אנחנו מתים מבלי שאף אחד ישמע או יראה אותנו, נפגעים ומדממים עד המוות מבלי שאף אחד יציל אותנו"

איור מס' 3: פרסום שלישי, צילום מסך לפרסום מיום 08.10.2023, ובו תפילה בערבית לתושבי עזה: "הו אלוהים, הגן על עזה ותושביה מכל פגע ורע / אנו מפקידים את עזה ותושביה בידיך / אדמתה, ושמיה, גבריה, נשותיה, וילדיה, הו ריבונו של עולם / הו אלוהים, שמור עליהם בעיניך הלא ישנות לעולם / ותגרום למעגל הרשע ליפול על אויבך ועל אויבם / הו אלוהים, כסה את עריותיהם ושכך את חרדותיהם"

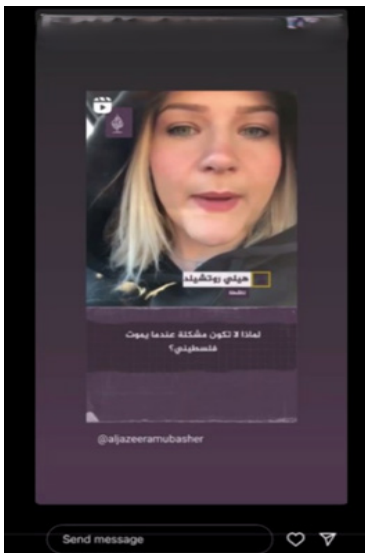

איור מס׳ 4: פרסום רביעי, צילום מסך מסרטון מיום 15.10.2023, שיתוף סרטון של פעילה בשם היילי רוטשילד על הפער בדיווח התקשורתי בין פלסטינים לישראלים: "למה זה בעיה רק כאשר ישראלים מתים? למה זו לא בעיה כאשר גם פלסטינים מתים? תגידו לי למה? בתקשורת רק מדברים על מוות הישראלים"

הקובלנה המשמעתית ייחסה לסטודנטית "קריאה לאלימות ו/או תמיכה בארגון טרור ו/או הסתה לטרור ולאלימות ו/או פרסומים שפרסומם מהווה עבירה פלילית ו/או התנהגות שאינה הולמת סטודנט במוסד להשכלה גבוהה", כאשר סעיפי העבירה המשמעתית הינם סעיף 13טז "התנהגות שאינה הולמת מוסד להשכלה גבוהה" וסעיף 13יז "התנהגות שמהווה עבירה פלילית כאשר היא נעשתה בקשר למרכז האקדמי".[81]

במהלך הדיונים, פירט התובע כי הפרסום הראשון "מייחס למדינת ישראל פגיעה בחפים מפשע". בדומה, הפרסום השני מהווה, לטעמו, "פרופגנדה שקרית, המייחסת לישראל פגיעה בחפים מפשע – שקר מוחלט". לעניין הפרסום השלישי, פירט התובע כי הסטודנטית מאחלת "שמעגל הרשע ייפול על אויבי עזה, בזמן שמתקיימת מלחמה בעזה עם חמאס, בכך מביעה תמיכה באויב. בפוסט אין מילה אחת על חפים מפשע בעזה". הפרסום הרביעי הוא, לדבריו, "שוב פרופגנדה של האויב". התובע ביקש להרשיע את הסטודנטית ולהרחיקה מהלימודים ל-4 שנים לכל הפחות.

מנגד, הדגישה ההגנה כי אין כל פסול בפרסומים, כי הם אינם מהווים עבירה משמעתית, ובכלל זה אינם מהווים עבירה פלילית לפי החוק הישראלי. להבדיל, הפרסומים משתפים

81 ראו ה"ש 79 (שמור בארכיון עדאלה).

דיווחים מהמלחמה בעזה וקריאות אזרחים בצל מצב מלחמה נואש. הודגש כי אין כל פסול בביקורת על התנהלות התקשורת, וכך גם לעניין התפילה, אשר מהווה תפילה בנוסח שגור שנועדה להעביר אות תמיכה וסולידריות עם תושבי עזה.

ועדת המשמעת מסרה את החלטתה ביום 28.01.2024, לפיה היא מרשיעה את הסטודנטית בהפרת הדין המשמעתי, ומרחיקה אותה לתקופה של שנתיים ושלושה חודשים, לצד הרחקה לצמיתות על תנאי לתקופת לימודיה. בנוסף, רשמה הוועדה את ההרשעה בגיליון הציונים של הסטודנטית. בהחלטתה, שאימצה את פרשנותו של התובע, פירטה הוועדה כי הכללים המשמעתיים "נועדו לקיים מסגרת של כללי התנהגות ראויים במוסד האקדמי", וכי:

> "הנורמה בדבר 'התנהגות שאינה הולמת' מפנה אל הערכים, העקרונות והאינטרסים המעצבים את המוסד האקדמי מעת לעת בהתאם לתפיסות היסוד המקובלות בחברה שבה הוא פועל – בין היתר ביחס לשלום הציבור ולמרקם החיים המשותפים במוסד האקדמי [...] הבחינה אם התנהגות זו או אחרת של תלמיד במוסד אקדמי הינה בלתי הולמת תיעשה על-פי תפיסות יסוד ערכיות של הציבור הנאור בישראל באשר להתנהגות הראויה של תלמיד במוסד אקדמי, מזווית הראייה של האדם הסביר האמון על תפיסות היסוד של המשטר בישראל".[82]

בהסתמך על פרשנות זו, היא שמה במרכז את מבחן "האדם הסביר" במקום יסודות עבירות הביטוי, כאשר אותו "אדם סביר" "אמון על תפיסות היסוד של המשטר בישראל". הפרסום השלישי, שהפך למוקד ההרשעה, נתפס בעיני הוועדה ככזה המהווה "קריאה לאלימות כנגד מדינת ישראל [...] זאת, במיוחד לאור העובדה כי רבים מתלמידי המוסדות להשכלה נרצחו או נפצעו בטבח האכזרי של השבת השחורה, רבים נוספים איבדו אנשים קרובים להם, לחלקם יש חברים או קרובים בין החטופים".[83]

ביחס לשאר הפרסומים, נפסק כי הם מהדהדים "את התעמולה העזתית כנגד מדינת ישראל". לעניין הפרסום הראשון, פירטה הוועדה כי "פרסום דברים שקריים אלו כנגד המדינה שבה התלמידה לומדת במוסד להשכלה גבוהה [...] מחזקים את המסקנה כי התלמידה עברה עבירה של התנהגות שאינה הולמת תלמיד מוסד להשכלה גבוהה. זאת

---

82 שם, פסק דין (שמור בארכיון עדאלה).
83 שם (שמור בארכיון עדאלה).

במיוחד נוכח העובדה כי תלמידים ואנשי סגל רבים גויסו למילואים ומסכנים את חייהם במלחמה נגד ארגוני הטרור ברצועת עזה".[84]

כך קבעו רשויות המשמעת דין שונה לחופש הביטוי בזמן מלחמה שהלכה למעשה הוא חל אך ורק על הסטודנטים הפלסטינים. שכן, לדעתן,

> "עקרון חופש הביטוי איננו מעניק לגיטימציה לאזרח ישראלי הלומד במוסד להשכלה גבוהה במדינת ישראל לפרסם ולהדהד תעמולה עזתית שקרית כנגד מדינת ישראל, בזמן שמתנהלת מלחמה בין מדינת ישראל לבין הישות בעזה ושלושה ימים בלבד לאחר הטבח האכזרי של אותם ארגוני טרור שהגיעו מהישות עזתית ביצעו באזרחי ישראל בשבת השחורה. פרסומים אלו פוגעים ברגשותיהם של תלמידים אחרים וסגל אקדמי במוסד האקדמי, מערערים את תקינות השיח בין תלמידים וסגל אקדמי במוסד אקדמי, פוגעים בסדר ובביטחון במוסד האקדמי, מסכנים את שלום הציבור ומרקם החיים המשותפים במוסד האקדמי, מערערים את יציבותו של המוסד האקדמי וניהולו התקין ופוגעים באמון התלמידים במוסד האקדמי, בתדמיתו של המוסד האקדמי ובשמו הטוב. ובפרט, פרסומיה אלו [...] חותרים תחת תקינות השיח בין תלמידים במרכז אקדמי, חותרים תחת אמון התלמידים במרכז האקדמי בתדמיתו של המרכז האקדמי ובשמו הטוב, חותרים תחת כיבוד רגשותיהם של תלמידים אחרים במרכז האקדמי וחותרים תחת מרקם החיים המשותפים במרכז האקדמי. וכן, פרסומיה של התלמידה חותרים תחת יציבותו של המרכז האקדמי וניהולו התקין, חותרים תחת הסדר והביטחון במרכז האקדמי, חותרים תחת שלום הציבור במרכז האקדמי וחותרים תחת הציפיות הסבירות של הציבור הרחב מהמרכז האקדמי".[85]

ובכך פרסומיה של הסטודנטית הפלסטינית סווגו כתומכים באויב בעת מלחמה. המתנגד למלחמה נתפס כמתנגד למדינה, ועל כן, מבצע עבירה משמעתית. עצם קיומם של סטודנטים שנפצעו או נרצחו ב-7 באוקטובר, עובדה שאינה קשורה לעצם הפרסומים, הפך

---

84 שם (שמור בארכיון עדאלה).
85 שם (שמור בארכיון עדאלה).

כשלעצמו להוכחה לקיום העבירה. ההליך המשמעתי הפך במהרה לבחינת נאמנותה של הסטודנטית בעת המלחמה, כאשר עניינה התנהל והוכרע תוך התעלמות מוחלטת מגבולות הדין ומההיסטוריה השיפוטית בתחום עבירות ביטוי וגבולות המשפט לחופש הביטוי.

בתום הליך ערעור שהוגש מטעם ההגנה, נחתם הסכם בין הצדדים שהקל את העונש להרחקה לסמסטר אחד. אולם ההרשעה עמדה בעינה, ונוסף לה מכתב התנצלות המופנה למרכז האקדמי למשפט ולעסקים, ובו תכתוב הסטודנטית התנצלות וחרטה על הפוסט, גינוי לטבח של ה-7 באוקטובר 2023 כנגד אזרחי ישראל, וקריאה להרגעת הרוחות ולהימנעות מביטויים העלולים לפגוע ברגשות.

ב**מכללה הטכנולוגית רופין**, הועמד סטודנט לדין משמעתי בגין שני פרסומי סטורי באינסטגרם, בשני מועדים שונים בחודש אוקטובר.

איור מס' 5: ציטוט פסוק מהקוראן: ٱلَنَبلُوَنَّكُم بِشَيءٍ مِّنَ ٱلخَوفِ وَٱلجُوعِ وَنَقصٍ مِّنَ ٱلأَموٰلِ وَٱلأَنفُسِ وَٱلثَّمَرٰتِ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ. תרגום: "אנו נעמיד אתכם בניסיון על-ידי פחד, רעב, ומחסור בכספים ובנפש ויבולים, ובשר טובות לסבלנים"

איור מס׳ 6: פרסום מס׳ 2

ביום 30.10.2023 קיבל הסטודנט מכתב השעיה מהלימודים בגין "חשד להזדהות עם ארגון טרור".[86] לפני קיום ועדת המשמעת, נטען נגד הסטודנט כי פרסומיו "מקימים חשש להזדהות עם ארגון טרור בנסיבות חמורות במיוחד בהן מדינת ישראל נמצאת במלחמה לאחר מתקפת טרור רצחנית על אזרחיה [...] פרסומים עלולים להוות הן עבירה פלילית לפי חוק המאבק בטרור, התשע"ו-2016, והן עבירה משמעתית לפי תקנון המכללה [...] בכלל זאת ומבלי למצות, עלולים פרסומים אלה להיחשב עבירה על פרק ז׳ בתקנון המכללה, ולהוות התנהגות שאינה נאותה; התנהגות שאינה סטודנטיאלית; אלימות מילולית באופן שעלול לאיים על שלומם ובטיחותם של סטודנטים אחרים ועובדי המכללה; והתנהגות שאינה מכבדת את המרצים, את עובדי המכללה ואת הסטודנטים האחרים".[87]

הסטודנט הסביר את הכוונות בפרסומים, במרכזן הזדהותו עם כאבם של הילדים במלחמה. בתגובה לכך, נשאל מדוע ראה צורך לפרסם דווקא את התמונה של העזתי, ומדוע היה חשוב לו לפרסם אילוסטרציה של ילד פלסטיני מת, אך מבלי להביע סולידריות עם הכאב של ילדים ישראלים. ביום 17.12.2023 ניתנה החלטה הדוחה את טיעוני הסטודנט, תוך

86 הליך משמעתי במכללה הטכנולוגית רופין, מכתב השעיה מלימודים, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).
87 שם, זימון לדיון בפני ועדת המשמעת, דצמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

הסתפקות בתקופת ההשעיה הזמנית של הסטודנט כעונש הראוי: "חברי הוועדה שמעו בקשב רב את טענותיך שהועלו בדיון ולאחר ששקלו את הסבריך וטיעוניך, החליטו לסיים את השעייתך ולאפשר חזרתך ללימודים[...] חברי הוועדה תומכים בקיום החופש להתבטא בכל נושא, אך רואים בחומרה כל התבטאות שעלולה להתפרש באופן פוגעני. אנו מצפים מכלל הסטודנטים במכללה לנהוג ברגישות ובאיפוק על מנת לאפשר סביבת לימודים נעימה ומוגנת, בפרט בימים מורכבים אלו. כחלק מהרצון להטמיע מדיניות זו ולאור פרסומיך, הנך מתבקש לתאם פגישה עם רכזת הפרט, [...] לאחר שובך ללימודים".[88]

המכללה דחתה לאלתר את טיעוני הסטודנט וקבעה כי הזדהותו עם ילדים בעזה מהווה, לכל הפחות, "התבטאות העלולה להתפרש באופן פוגעני". כך הבעת הזדהות עם סבל הפלסטינים בעזה על ידי סטודנט פלסטיני מהווה הפרה של הדין המשמעתי כאשר זו אינה מהווה עבירה פלילית. הגדרות אלו מרחיבות את המותר והאסור בדין הכללי, כאשר יש בעונש ה"חינוכי" של הסטודנט משום אינדוקטרינציה לנאמנות הפוליטית הנדרשת במרחב האקדמי הישראלי.

88 שם, החלטה דצמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

2. פרסומים ביקורתיים כלפי ישראל, הצבא הישראלי ופשעי מלחמה בעזה:

תכנים אשר תיארו את המלחמה ככוללת פשעי מלחמה, כי יש להגדירה כמלחמת השמדת עם, וכי יש להשוותה למסעי טיהור אתני בעבר ובהווה, הובילו להרשעות ולסנקציות במספר מוסדות אקדמיים. מוסדות ראו בפרסומים אלו כפוגעים בתחושת האמון והביטחון של הסטודנטים, ולעיתים, בתחושות החברה הישראלית בכלל. דוגמה אחת היא **המרכז האקדמי ויצו** (כיום בית הספר לעיצוב של אוניברסיטת חיפה). שם, פרסמה סטודנטית סטוריז באינסטגרם מספר ימים לאחר תחילת המלחמה:

איור מס׳ 7: פרסום מס׳ 1 - "אין קונפליקט אזרי-ארמני, אין קונפליקט ישראלי-פלסטיני; אזרבייג'ן וישראל תוקפות אזרחים חפים מפשע באדמתם וממשיכות במשימתן לכיבוש בלתי חוקי וטיהור אתני" (תרגום המחברים, מאנגלית)

איור מס׳ 8: פרסום מס׳ 2 - "טראך טראך טראך [קול של ירי] נרצחו כולם" (תרגום המחברים, מערבית). צילום מסך מסרטון המציג קטע מהסרט הדוקומנטרי על טבח טנטורה מאת אלון שוורץ (2020)

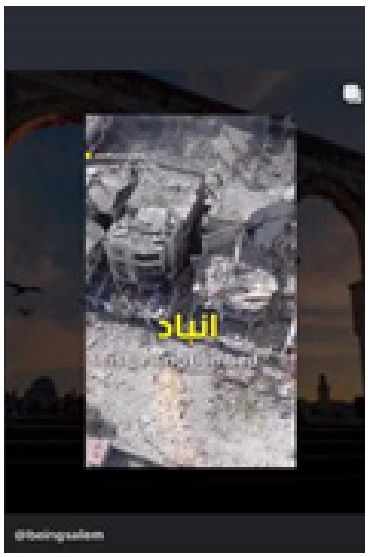

איור מס׳ 9: פרסום מס׳ 3 - "הושמד" (תרגום המילה בצהוב מערבית). "הינו מופצץ"
(תרגום המשפט בלבן מאנגלית)

ביום 16.10.2023 קיבלה הסטודנטית מכתב המודיע על השעייתה מהלימודים "לאור התבטאותך ברשתות החברתיות ותמיכתך המשתמעת כתמיכה בטרור על מדינת ישראל".[89] לאחר דיון קצר בעניינה שהתקיים ביום 31.10.2023, ובו הסבירה את עמדתה הפוליטית וכוונתה בפרסום, מסרה הוועדה את החלטתה ביום 06.11.2023, והחליטה על הרשעתה ורישום נזיפה בתיקה. הוועדה נימקה את החלטתה:

> הפוסטים הקשים שאותם הפצת / הזדהית איתם ברשתות החברתיות בעיתוי הנוכחי, והשוו את מדינת ישראל הנלחמת בארגון טרור למשטרים חשוכים בהם בוצע טיהור אתני של חפים מפשע, מערערים מן היסוד את תחושות האמון והבטחון שלנו כחברה, בה לכל אחד ואחת אחריות הן במרחב הפרטי שלו והן כסטודנט במוסד אקדמי במדינת ישראל. **הוועדה רואה בחומרה כל התבטאות מסוג זה, במיוחד בעיתוי זה, והחליטה כי מדובר בהפרת תקנון המשמעת ועבירת משמעת ('התנהגות שאינה הולמת מעמד של סטודנט, בין בתחום המרכז האקדמי ובין מחוצה לו') בגינה תרשם לך נזיפה חמורה והערת אזהרה.**[90] (הדגשה במקור)

89 הליך משמעתי במכללת ויצו, מכתב השעיה מלימודים, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה). המכתב דומה בתכניו לכלל המכתבים שנשלחו לסטודנטים במכללה אשר הועמדו לדין משמעתי בגין פרסומים ברשתות החברתיות.

90 שם, החלטה, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

3. תכנים על הזהות הפלסטינית, הסוגיה הפלסטינית וההקשר הרחב לאירועים:

פרסומים שמסגרו את אירועי ה-7 באוקטובר כחלק מההקשר הכללי של הכיבוש הובילה להרשעה ולהטלת סנקציות. ב**מרכז האקדמי ויצו**, למשל, הועמדה לדין משמעתי סטודנטית בגין פרסום ציוץ של הקומיקאי עאמר זהר: "75 שנות טיהור אתני / 15 שנים של מצור / נישול אדמות פלסטיניות / פוגרומים על ערים פלסטיניות / חילול מקומות קדושים פלסטיניים / פלישה יומית לבתי פלסטינים / השפלה ממושכת לעם שלם / כלום מהיום הינו 'ללא התגרות'", בסטורי חשבון האינסטגרם שלה. במהלך הדיון בעניינה הסבירה הסטודנטית את משמעות הפרסום והכוונה מאחוריו, כי אין בפרסום זה כדי להצדיק את אירועי ה-7 באוקטובר, ואולם המתקפה לא התרחשה בוואקום. הוועדה הרשיעה את הסטודנטית והשעתה אותה לשנת לימודים אחת. היא קבעה, בפסק דין קצר וחסר נימוק, כי הפרסום "הינו בבחינת הצדקה [...] ומעיד על הזדהותך ותמיכתך באירועי הטבח המחריד", וכי הוועדה רואה "בחומרה רבה את הפרסום ובפרט בעיתוי בו פורסם".[91] ביום 22.11.2023 הגישה הסטודנטית ערעור אשר פירט את החוקיות והלגיטימיות לדעותיה, כי אין הן מנוגדות לחוק, ואת הפגמים שנפלו בהרשעתה ללא דיון מהותי בתוכן הפרסום. בהחלטתה מיום 25.12.2023, דחתה ועדת הערעורים את הערעור על הכרעת הדין, אך התערבה במידת העונש, באופן המאפשר לסטודנטית לחזור ללימודים לאחר חצי שנה, עם תחילת השנה האקדמית החדשה, בכפוף למספר תנאים. בנימוקי החלטתה, ציינה הוועדה כי:

> "הדיון התאורטי-פילוסופי בדבר ההבדל שבין הצדקה להסבר אינו מהותי לענייננו, שכן מהות הפגיעה באופן בו פירשו הקוראים את הפרסום ולא הכוונה שעומדת מאחוריהם, וזאת במיוחד לאור עיתוי הפרסום לנוכח הזוועות שהתרחשו במהלך אותו היום".[92]

בכך קבעה ועדת הערעורים יסודות עבירה חדשים לבחינת ביטויים וחוקיותם במוסד ויצו, המנתקים את הקשר בין הפרסום לבין המפרסם, ומציבים במרכז הבחינה המשפטית-משמעתית את האופן שבו הקוראים פירשו את הפרסום, כאשר מועד הפרסום נקבע אף הוא כאלמנט מרכזי בהוכחת האשמה. כל אלה הפכו לקביעות מרשיעות בהיעדר ראיות, כאשר האיסור על עיתוי הפרסום ועל אופן פירושו על ידי אחרים כלל לא הוגדרו.

ב**מכללה האקדמית הדסה**, בלט עניינו של סטודנט שפרסם בפייסבוק ביום 3202.01.31

---

91 שם (שמור בארכיון עדאלה).

92 שם, החלטת ועדת ערעורים עליונה, דצמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

סדרה של תצלומים מהגדה המערבית, הכוללים את גדר ההפרדה, ציורי גרפיטי בצירוף ה"האשטאג" "May we all rest in Palestine" ולצדו "אימוג'י" של דגל פלסטין. שם, להבדיל מויצו, היוו דיונים תיאורטיים חלק מפסק הדין, ואף הצדקה להרשעת הסטודנט. בית הדין הסתמך על הגות בפילוסופיה של הלשון בדבר ההקשרים הכוללים של אמירות, וכיצד יצירות אומנותיות מבטאות את מייצרן, והכל בכדי להביא להרשעת הסטודנט.

עוד בטרם קביעת דיון לבחינת הפרסומים עצמם, החליט המוסד על השעייתו של הסטודנט מהלימודים, וזאת לאחר קבלת תלונה מאת נשיא המכללה לפיה הפרסומים תומכים בטרור בזמן מלחמה, וכי "פגיעה ברגשות הלומדים לצידו והסגל המלמד אותו ונותן לו שירות אינה מקובלת ולא נגלה סובלנות כלפי התנהגות כזו מצד סטודנטים במכללה".[93]

ועדת המשמעת הרשיעה אותו ביום 12.12.2023 לפי סעיפים 8 י"ג ו-9 ט"ז בתקנון המשמעתי הפנימי, לפיהם "פרסום מסרים או פרסומים מכל סוג שהוא ובכל מדיה שהיא, אשר יש בהם כדי לפגוע ברגשותיו של ציבור או כדי לפגוע במוניטין המכללה או בשמם הטוב של הסטודנטים, המורים והעובדים במכללה" ו-"התנהגות שאינה הולמת את סטודנט המכללה". ועדת המשמעת לא הסבירה כיצד יש בפרסומים משום הפרה של כללי המשמעת. הגם שהסטודנט לא ביקש לתמוך במעשה או בארגון שהוכרז כארגון טרור, ועדת המשמעת הסתמכה על "קונפליקטים בזהותו" ורצונו הכללי להדגיש את שייכותו לעם הפלסטיני כאלמנטים שבאו לידי ביטוי בתמונות אותן פרסם, וכאלה המבססים את תמיכתו בטרור. על כן, קבעה הוועדה כי יש לראות במעשיו ככאלה שנועדו לפגוע ברגשותיהם של אחרים, שכן היה על הסטודנט לקחת בחשבון את מכלול האפשרויות המסתברות לאופני ההבנה של השיח:

> "סוגיית בחינת ההקשרים הנה, במקרה שלפנינו, חרב פי-פיות. בדיוק כפי שמתקבלת על ידינו טענת הנילון כי תמונה הנכללת בסדרת תמונות אינה יכולה להיות מוצאת מהקשרה, כך גם יש לראות את הפרסום בהקשריו, לרבות תאריך הפרסום וההאשטאג על שלל משמעויותיו המוכרות אף לנילון [...] כיוון שסוגיית ההקשרים של האמירה הקונקרטית רלוונטית להכרעת הדין, נסתפק בתובנה רלוונטית לענייננו מתוך הגותו של מיכאל בחטין [...] "שום התבטאות אינה יכולה להיות לא הראשונה ולא האחרונה. היא רק חוליה בשרשרת", סבר בחטין. כל מה שנאמר ונכתב הוא

93 הליך משמעתי במכללת הדסה, החלטה על השעיה מהלימודים במסגרת הליך משמעתי, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

> רק "עד לנקודה זו" וסופו תמיד פתוח. בעקבות דברי בחטין הנ"ל וכן בעקבות הוגים כמישל פוקו וז'אק דרידה, ניתן לטעון כי על אדם העושה פרסום לקחת בחשבון את מערכת ההקשרים המעניקה לאמירתו של ההקשר הכולל ואת המשמעות הנתפסת אצל הנמען. [...] בעשותו של הפרסום, הוא נוטל לעצמו אחריות על כל קשת האפשרויות המסתברת של אופני ההבנה של השיח אשר הוא מעורר [...] במקרה שלפנינו, עובר גבול דק מאוד בין אותה דרך "חמודה" ולא אלימה, כדברי הנילון, להביע את עמדתו, ובין העברת מסרים ברורים בתמיכה בטרור".[94]

לעניין הענישה, החליטה הוועדה כי "מערכת ההקשרים והנסיבות המתוארת לעיל, מעמעמת את רמת המובהקות של תוכן הפרסום", ועל כן "יש לדון אותו לקולא ולהטיל עליו עונש ברף הענישה התחתון הניתן בנסיבות העניין". הוועדה החליטה על רישום אזהרה, על הסתפקות בהשעיה הזמנית עד למועד הדיון, ועל עונש על תנאי עד סוף הלימודים, לפיו עבירה נוספת תוביל להרחקה מהמכללה לצמיתות.

למעשה זהותו הפלסטינית של הסטודנט, וכן עצם הסמיכות של הפרסום לאירועי ה-7 באוקטובר, הובילו להרשעתו. במילים אחרות, פרסומיו האומנותיים של הסטודנט, אשר ביקשו להביא לידי ביטוי את זהותו, אך גם את הסוגיה הפלסטינית והנראות הוויזואלית של הכיבוש וגדר ההפרדה בגדה המערבית, עברו רדוקציה אל מול פרשנותם של סטודנטים אחרים והנהלת המכללה. בכך, קבעה המכללה כי אופן הבנת הפרסומים על ידי קהל ספציפי בלבד הוא הקובע את חוקיותם. לעומת זאת, אין שום משמעות לאיך קהל הסטודנטים הפלסטינים שבשפתו נכתבו הדברים, מפרש את הדברים.

ב**מכללת צפת**, הועמדה לדין משמעתי סטודנטית בגין פרסומים ותיאורים בעלי אופי זהותי ותרבותי, לרבות כתיבת "פלסטין" בביו שלה בטיקטוק וצירוף שיר מפורסם של פיירוז שכותרתו "ירושלים שלנו".

94 שם, הכרעת דין, דצמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

איור מס׳ 10: ה"ביו" של הסטודנטית בפרופיל ה"טיקטוק", ובו מופיעה המילה "פלסטין" יחד עם אימוג'י פלסטין והמילה "סכנין"

איור מס׳ 11: צילום מסך לסטורי של הסטודנטית, ולו צורף השיר "אלקודס לנא" (ירושלים שלנו) של הזמרת פיירוז

איור מס׳ 12: סטורי שאותו שיתפה הסטודנטית

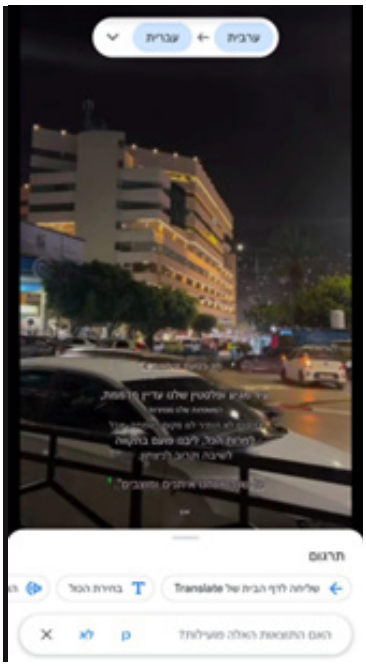

איור מס׳ 13: תרגום הפרסום כפי שהובא על ידי הוועדה

התביעה של המכללה ייחסה לסטודנטית "הסתה והבעת תמיכה באויב בעת מלחמה מול ארגוני טרור, עד לניצחון הקרוב, המכוון נגד המדינה", שהתקבלה לידי הסטודנטית יחד עם החלטה על השעייתה המיידית מהלימודים בהתאם להחלטת מנכ"ל המכללה.[95]

הסטודנטית הדגישה ביחס לתוכן הראשון כי כך היא מגדירה את עצמה, ולגבי הפרסום השני כי מדובר על שיר ידוע של פיירוז וכי ירושלים היא שלנו היא אמירה שכל הדתות אומרות אותה, וכי היא אומרת את זה משום שיש שם את מסגד אל-אקצא, מקום קדוש מבחינתה. לעניין הפרסום השלישי, ציינה הסטודנטית כי מדובר בתפילה אשר מבטאת את הקושי בתקופה זו, כאשר יש אנשים נחלשים, עניים, רעבים, וכי הניצחון הוא ניצחון רוחני לפלסטינים. ההגנה גם הגישה חוות דעת מומחה, שהדגישה כי המונחים בשלושת הפרסומים מקובלים בחברה הערבית בישראל, משקפים את הזהות הלאומית, התרבותית והחברתית הנהוגה, ומהווים חלק מהשיח התרבותי והפוליטי הרחב.

הועדה הרשיעה את הסטודנטית בעבירה על הדין המשמעתי וגזרה עליה הרחקה לחמש שנים, שלילת זכאות לגשת לבחינות בסיום סמסטר ב' ושלילת זכויותיה הלימודיות. פסק הדין הכיל עיוות לעובדות המקרה עצמן (כמו, למשל, תמונה של סכנין ליד דגל פלסטין, איחולה כי יבוא "שלום בפלסטין – מן הנהר ועד הים", תרגום שגוי לפרסום, ועוד). זאת ועוד, הוועדה החילה את מבחן "הקורא הסביר" המיוצג הלכה למעשה ב"קהילה בצפת" שהינה "קהילה ייחודית, שברירית ורגישה", לפיו נקבע כי פרסומיה מהווים "טקסט עוכר שלווה" וכי הסטודנטית צובעת את עצמה "בצבע פוליטי הצועק מרחוק".[96] על החלטה זו הוגש ערעור ועונש ההרחקה הופחת מחמש שנים לשלוש שנים.

95 הליך משמעתי במכללת צפת, הודעה על פתיחה בהליך משמעתי והשעייה מיידית מהלימודים, אפריל 2025 (שמור בארכיון עדאלה). לעניין כתב הקובלנה ראו ה"ש 47 לעיל.

96 שם, פסק דין, יולי 2025 (שמור בארכיון עדאלה).

4. חדשות, דיווחים כוזבים, אינפורמציה ונרטיבים:

בהליכים אלו, בלט התפקיד שנטלו מוסדות אקדמיים באופן עצמאי כמחליטים על "האמת", בין אם בהגדרת המלחמה, האירועים שהובילו להתרחשותה, או אירועי הטבח ההמוני שהתקיימו במהלכה. כל זאת, תוך פגיעה בזכותם של סטודנטים פלסטינים להעיד על אירועי המלחמה, על הקונטקסט הרחב שלה, וכן לספר או לתאר את חוויותיהם או את אלה של אחרים מבני עמם.

באוניברסיטת בן גוריון, הועמדה לדין משמעתי סטודנטית בגין שיתוף חלק מסרטון בחשבון האינסטגרם שלה, באמצעות הסטורי.[97]

איור מס' 14: צילום מסך מפרסום הסטודנטית שצורף לכתב הקובלנה בתאריך 20.12.2023

הסרטון כלל שלושה דיווחים בדבר אירועי ה-7 באוקטובר: עריפת ראשיהם של 40 ילדים, אלימות מינית סיסטמתית, והטבח בפסטיבל נובה. הסרטון הציג דיווחים אלה כנרטיבים, שהינם חלק מאסטרטגיה רחבה של תעמולת זוועות ומלחמה על מידע, שנועדה להביא לדהומניזציה של הפלסטינים, ובכך, להצדקת מעשי זוועות ואלימות כלפיהם.

97 הסרטון המקורי, ששותף מחשבון eye on palestine באינסטגרם, לא נמצא על ידי כותבי דוח זה.

בהליכים המשמעתיים, העידה הסטודנטית כי שיתפה רק את החלק הראשון של הסרטון, מבלי שתהיה מודעת לגבי שאר חלקיו, כאשר כוונתה הייתה להגביר את המודעות לדיווחים כוזבים. מנגד, הנהלת האוניברסיטה דחתה גרסה זו. גם כאשר הסטודנטית הביאה דיווחים שונים המאמתים את טענותיה לעניין כריתת הראשים, חבריה ללימודים, שהעידו במהלך הדיון, טענו כי הם "יודעים מה אירע" מבלי להציג כל הוכחה לטענותיהם.

ועדת המשמעת החליטה להרשיע את הסטודנטית בהתנהגות שאינה הולמת סטודנט, "בין אם ארעה בין כותלי האוניברסיטה ובין אם מחוצה להם שפגעה או עלולה הייתה לפגוע, במתכוון או ברשלנות, בכבודה של האוניברסיטה או בכבודם של מי ממוריה, עובדיה, תלמידיה או אורחיה", וזאת לפי סעיפים 8.1 ו-8.1.2 בתקנון האקדמי למשמעת סטודנטים. הוועדה הטילה עליה עונש של נזיפה חמורה, הרחקה לשנה על תנאי במקרה של עבירה דומה ושעות שירות למען הציבור – 40 שעות. לאחר ערעור שהוגש מטעם התביעה של האוניברסיטה, החליט בית הדין לערעורים ביום 01.02.2024 על החמרת העונש והרחקת הסטודנטית בפועל למשך סמסטר אחד. בית הדין לערעורים קבע בהחלטתו כי:

> "פגיעה כזו בימים הרגישים בהם כולנו נתונים, כאשר העצבים חשופים, הרגישות היא בשיאה, כאשר, כפי שהעידה חברתה ללימודים של סטודנטית: יושבים אתה בכיתה ניצולי המסיבה ברעים, ניצולי הטבח וסטודנטים שבני משפחתם נרצחו, עונו ונחטפו – היא פגיעה שהדעת אינה סובלת [...] ו[הסטודנטים] אינם מסוגלים להכיל את נוכחותה".[98]

בכך בית הדין המשמעתי קנה לעצמו סמכות לקבוע מהי "אמת", גם בהיעדר הוכחה כלשהי. "אמת" זו נסמכת על רגשותיהם של הסטודנטים והציבור הישראלי הרחב, אשר לפי תפיסת האוניברסיטה מגדירים את חוקיות הפרסומים, ומהי בכלל קשת הפרסומים המותרת עבור סטודנט באוניברסיטה. הלכה למעשה, האוניברסיטה מאמצת את הנרטיב היהודי- ישראלי אודות המלחמה בבחינת "האמת" ומפלילה את הנרטיב הפלסטיני.

98 הליך משמעתי באוניברסיטת בן גוריון, החלטה בערעור במסגרת הליך משמעתי פברואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

5. דברי דת, תפילות ופסוקים מהקוראן:

ב**טכניון – מכון טכנולוגי לישראל**, הועמד לדין משמעתי סטודנט בגין פרסום פסוק מהקוראן בתאריך 07.10.2023 "ان موعدهم الصبح، اليس الصبح بقريب», שתרגומו: "המועד שלהם הוא הבוקר, האין הבוקר קרוב". הפסוק, שפורסם כמות שהוא כסטורי באינסטגרם של הסטודנט, שיקף, בהתאם לעדות הסטודנט, את תחושותיו באותו יום – תחושות של אי-ודאות, בהלה ופחד, כאשר ההמתנה למחר, והבוקר כמקור של בהירות, מסמלים את התקווה כי האפלה ששוררת תיגמר.

תביעת האוניברסיטה תיארה את הפרסום כתומך ובעל זיקה למעשי טרור ותקיפה נגד ישראל ואזרחיה, ובכלל זה אירועי ה-7 באוקטובר 2023. התביעה גם הגישה חוות דעת מומחה, לפיה פסוק זה "נעוץ היטב בתוך השיח האיסלאמיסטי, ושגור בפניהם של מנהיגי חמאס, בהתייחסם לקצם הקרוב של הפושעים, האויבים המוצהרים של הקהילה".[99]

הסטודנט, שהינו חילוני, מעיד על עצמו שאינו "איסלאמיסט" ואינו חשוף לתכנים "איסלאמיסטיים", ואינו מכיר את השימוש שאליו הפנתה התביעה. חוות הדעת שהוגשה מטעם ההגנה הדגישה את הפרשנויות השונות שניתן לתת לפסוק, וכי פרשנותו של הסטודנט היא סבירה. ההגנה גם הזהירה מפני אסלאמופוביה והליך אינקוויזיטורי מעצם בחינת המשמעות של הקוראן ופסוקיו בבית דין משמעתי.

בית הדין אימץ את גרסתה של התביעה ואת חוות דעתה, והרשיע את הסטודנט בעבירה על הדין המשמעתי. בגזר הדין, השית בית הדין עונש של הרחקה בפועל עד תום שנת הלימודים, הרחקה על תנאי, וחובת השתתפות בקורס בתחום האתיקה במחלקה ללימודים הומניסטיים ואומנויות. בפסק דינו, קבע בית הדין כי:

> "הפרסום מדבר אם כן בעד עצמו, והנטל עובר לסטודנט להראות שלא התכוון למשמעות הרווחת והמשתמעת מהטקסט. הטענה שמדובר בביטוי חיובי היא היתממות, שאינה עולה בקנה אחד עם לשון הטקסט. צירופם של הדברים יחד – מועד הפרסום, תוכנו, מקור הפסוק, פירושו הרווח, ההקשר בו הוא מופיע תדיר ברשתות החברתיות, הודאת הסטודנט כי הכיר את הפסוק, וכן כי נתקל בו באותו הבוקר ברשת החברתית, עדותו שהכילה סתירות ולא סיפקה הסברים מניחים את הדעת, טענתו שלא זכר את מקור הפרסום –

99 הליך משמעתי בטכניון, חוות דעת מומחה מטעם התביעה (שמור בארכיון עדאלה).

> כל אלה מוליכים אותנו למסקנה ברורה כי מדובר בפרסום שיש בו הזדהות עם מעשי ארגון הטרור חמאס. לפיכך, הפרסום מהווה עבירה של התנהגות שאינה הולמת סטודנט, במעשה שנעשה בזיקה להיותו סטודנט בטכניון."[100]

קריאה בהחלטה מעלה כי בית הדין הרשיע את הסטודנט באמצעות מספר קביעות: הכרעה כי תוכנו של הפסוק הוא אלים, כי פרסומו בהקשר של ה-7 באוקטובר הוא בהכרח אלים, וכי כוונותיו של הסטודנט בעת פרסום הפסוק אינן בעלות משקל, אל מול כוונותיהם של אחרים מהשימוש בו. בכך, מקבל פסק הדין רמת ניתוח קולקטיבית, לפיה הזהות והזיהוי של הסטודנט, בתוך הספרה הדיגיטלית בימים שלאחר ה-7 באוקטובר, היא זו המכריעה לעניין כוונותיו מהפרסום, להבדיל מתוכן הפרסום והמשקל הנסיבתי של גרסת התביעה.

ב**מכללת האקדמית רופין**, התקבלה החלטה דומה המרשיעה סטודנטית בגין פרסום פסוק מהקוראן.

איור מס' 15: פרסום הסטודנטית מיום 08.10.2023.
תרגום הפסוק: "ויאמרו אלה אשר חשבו (באמת), כי ימצאו את אלוהים: כמה פעמים גבר המחנה המעט על המחנה הרב, ברצון אלוהים. ואלוהים עם המייחלים (לו). ויהי בערכם לקראת גאלות וצבאותיו ויאמרו: אלוהינו, שפך עלינו אורך רוח וכונן פעמינו והגבירנו על העם הכופרים".

100 שם, הכרעת דין וגזר דין, ינואר ופברואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

לפי התמונה, ניתן לראות שהסטודנטית פרסמה את הפסוק כמות שהוא, תוך הדגשת חלקים והוספת אימוג'י לבבות. הסטודנטית טענה בפני הוועדה כי, הפרסום פורסם ביום הולדתה, ובו היא ביקשה לאחל שהשלום ינצח וכי הכל יהיה טוב במיוחד באותם ימים קשים. שכן, משמעות הפסוק, מבחינתה, היא כי המאמינים באלוהים ובצדק הם אלה שינצחו. חברי הוועדה, מנגד, טענו כי הסטודנטית ביקשה להסית נגד ישראל. אחת הטענות היא שהשימוש במילה "כופרים" ובנסיבות ה-7 באוקטובר משמעותו, לדידם, כי הסטודנטית קוראת לניצחון על היהודים ועל ישראל, וזאת משום שארגונים כמו ארגון חיזבאללה משתמשים במונח זה על מנת לתאר את ישראל והישראלים – הכופרים – כאויבים שיש להילחם בהם. כמו כן, חברי הוועדה ביקשו להדגיש כי לקוראן, ובכלל זה לפסוק זה, יכולה להיות משמעות אלימה במיוחד בהקשר ה-7 באוקטובר, שכן "בדיקה מדגמית שנערכה ע"י הוועדה עולה כי הפסוק הועלה לרשתות החברתיות בסמוך לאחר ה-7 באוקטובר בהקשר של תמיכה במעשי הטרור נגד ישראל".[101] ועדת המשמעת החליטה ביום 01.02.2024 על הרשעת הסטודנטית בגין הפרת הדין המשמעתי, תוך הסתפקות בתקופת ההשעיה הזמנית עד מועד ההחלטה כעונש הראוי בגין העבירה המשמעתית.

בכך ראתה הועדה כי הפרסום הוביל לפגיעה ברגשותיהם של סטודנטים, עובדי המכללה והמרצים, והוביל לאיום על ביטחונם, ועל בסיס זאת, נקבע כי הוא מפר את הדין המשמעתי. גרסת הסטודנטית לא קיבלה מעמד כלשהו בהחלטת הוועדה, וכך גם הפרשנויות השונות של הפסוק כפי שהוצגו על ידי צוות ההגנה. בכך, קבעה הוועדה כי האיסור על פרסום הפסוק נמצא בהקשרו לאחרים – ותו לא, ובהשוואה בין הסטודנטית לבין מפרסמים אנונימיים אחרים שכלל לא נודעו ושתכניהם לא שותפו עם הסטודנטית או צוות ההגנה.

ב**מכללת צפת**, הועמדה לדין משמעתי סטודנטית בגין פרסום סרטון של מטיף דתי בשם מוסטפא חוסני ובו הוא מתפלל לשלומם של פלסטינים, ובפרט, לשלומם של תושבי עזה. בצילום המסך שהועבר לוועדה מופיע חלק מהסרטון,[102] יחד עם כיתוב שהוסף על ידי הסטודנטית – "אמין אלוהים", עם אימוג'י עצוב/מודאג.

---

101 הליך משמעתי במכללת רופין, פרוטוקול דיון ועדת המשמעת ינואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

102 להלן תוכן התפילה המלאה כפי שהיא מופיעה בסרטון: انصر اهل فلسطين/ اللهم انهم ضعفاء/ اللهم انهم مغلوبون – فانتصر/ اللهم انهم مغلوبون فانتصر/ اللهم انهم مغلوبون – فانتصر/ اللهم تقبل شهداءهم عندك في اعلى منازل الشهداء/ اللهم اشفي جرحهم يا رب العالمين/ واحفظ حيهم يا رب العالمين في تمام العافية والستر/ واقبل دعاءنا يا الله يا الله/ انصرهم على عدوهم وعدونا يا مولانا/ اللهم احفظ بلادهم وبلادنا يا رب العالمين/ صلّ اللهم عليه وسلم وبرك على سيدنا محمد.

איור מס' 16: צילום מסך מפרסום הסטודנטית כפי שהובא בפני הוועדה. תרגום התפילה, כפי שהובאה על ידי ההגנה בפני הוועדה הינו: **אלוהים, עמוד לצד תושבי פלסטין / תמוך בתושבי פלסטין / תן ניצחון לתושבי פלסטין/ אלוהים, הם חלשים כעת – תן להם כוח/ אלוהים, הם מובסים כעת – תמוך בהם / תן להם ניצחון/ אלוהים, קבל את החללים שלהם [לגן עדן] למקום הרם ביותר/ אלוהים, רפא את פצעי תושבי פלסטין, הוי ריבון העולמים/ אלוהים שמור על חייהם של תושבי פלסטין, תן להם בריאות שלמה ומחסה/ אלוהים, קבל את תפילתנו זו על תושבי פלסטין, הוי אלוהים/ תן להם לגבור על אויביהם, לגבור על אויבנו/ אלוהים שמור על ארצם, אלוהים שמור על ארצנו/ יברך אלוהים את הנביא מוחמד וייתן לו שלום.**

ועדת המשמעת מצאה את הסטודנטית, בתום הליך קצר, חפוז וחסר ניתוח עובדתי ומשפטי, אשמה בהפרת הדין המשמעתי של המכללה, והחליטה להרחיקה לצמיתות מהמכללה ולשלול ממנה את כלל ההישגים האקדמיים עד לשלב ההליכים המשמעתיים. בעוד שהסטודנטית צידדה בגרסתה כי הפרסום מהווה תפילה לשלום בני עמה כחלק מהאמונה שלה, וכי היא אינה תומכת טרור, רשויות המשמעת ראו כי הפרסום "בעל תוכן גזעני [...] הוא עונה על הגדרת 'ביטוי שנאה' והוא מהווה באופן מובהק ביטוי שעלול לפגוע במכללה, בעובדיה, בסטודנטים שלה, בחברה הישראלית ובשלום הציבור הישראלי".[103]

בחינת נימוקי הוועדה מעלה כי חבריה ראו בפרסום ככזה התומך בתושבי עזה, שנתפסים באופן קולקטיבי כאויב, אל מול ישראל או הישראלים, במנותק ממשמעות הפרסום או כוונתה של הסטודנטית. זאת, בהתבסס על המילים "הפוך אותם למנצחים, שינצחו את

103 הליך משמעתי במכללת צפת, הכרעת דין במסגרת הליך משמעתי מאוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

האויב שלהם והאויב שלנו", אותן הסיקו חברי הוועדה כעולות לכדי הסתה לניצחון על ישראל בהקשר לאירועי ה-7 באוקטובר, וכן לאור חוסר הבנתה למילה "חמלה" במהלך הדיון, באופן שמעלה תהיות, לטעמם, למסוגלותה להבין את המוסריות הנדרשת בתחום עבודתה.

את החלטתה ביססה הוועדה על פסיקה מתחום לשון הרע והגדרת מבחן "השומע הסביר" ככלל הפרשנות לבחינת תוכן הפרסום. פרשנות, הנסמכת על הגדרות עמומות להקשר הפרסום, כזו המתעלמת מהפצצות על עזה שהתחילו מיד לאחר אירועי ה-7 באוקטובר, ובכלל זה הקשרים אחרים מאלה של הישראלים ואירועי ה-7 באוקטובר, וכזו שאינה רואה בחלקי הפרסום האחרים כרלוונטיים לבחינת משמעותו הרחבה והקונטקסטואלית. בכך, קבעה הוועדה מבחנים מרחיבים מתחומי משפט אזרחי לבחינת חוקיותם של פרסומים, ופסקה מהי "אמת" ומהן "עובדות" בהתאם למערכת יחסים של "אנחנו" ו"הם", גם כאשר הסטודנטית ביקשה להביא הקשר עמוק ומורכב מכך למציאות.

גם בהליך הערעור, צידדו חברי ועדת הערעורים בהחלטת רשויות המשמעת, ומצאו את הסטודנטית אשמה באופן המצדיק עונש חמור של הרחקה ל-10 שנים (עונש המקל לכאורה מהעונש שהוטל בוועדת המשמעת). חברי ועדת הערעורים הביאו בשיקוליהם את החלטת המשטרה שלא להעמיד לדין את הסטודנטית, באופן שהוביל לזיכויה מהעבירה המשמעתית המפורטת בסעיף 31(י"ג) לתקנון, המחייבת ביצוע עבירה פלילית. בקביעתם החילו חברי הוועדה, הלכה למעשה, איסורים המרחיבים את ההגדרות לעניין עבירות ביטוי בדין הפלילי, וצידדו בעליונותו של הדין המשמעתי על פני הדין הפלילי בבחינת חוקיותם של ביטויים.[104]

אל מול פרשנויות מרחיבות אלו לדין המשמעתי ולמרחבי חופש הביטוי, התקבלו גם החלטות המזכות סטודנטים בגין פרסומים דתיים. ב**אוניברסיטת חיפה**, למשל, קיבל בית הדין המשמעתי את טיעוני ההגנה וזיכה סטודנטית בגין פרסום דועא'א (תפילה) ביום 08.10.2023 לעניין הפחד מאחרית הימים: "הנביא יברכו האלוהים וייתן לו שלום אמר כי בנייתה של ירושלים תתרחש כשית'רב תיחרב (שמה הקודם של העיר מדינה בערב הסעודית), וחורבנה של ית'רב יקרה עם פרוץ המלחמה הגדולה, והמלחמה הגדולה תפרוץ עם כיבושה של קונסטנטינופול (שמה הקודם של איסטנבול), וכיבושה של קונסטנטינופול יקרה עם עלייתו של משיח השקר (שיופיע באחרית הימים). מהאותות המבשרים על בוא יום הדין הם שחרור ירושלים, ומלחמת המוסלמים ביהודים, והחזרת מסגד אל-אקצא למוסלמים, ותפילת אדוננו ישוע אחרי המהדי. הוי אלוהים, היה טוב אלינו, מחל על עוונותינו וחתום לנו בספר גן העדן דרך רחמיך הרבים ולא רק על סמך מעשינו. שאו תפילה אל

104 שם, החלטה בערעור, מרץ 2024. (שמור בארכיון עדאלה).

האלוהים שיזכה אותנו באחרית טובה".[105] הסטודנטית טענה כי הכוונה בפרסום היא להביע פחד וחשש מיום הדין שמתקרב בהתאם לאמונתה הדתית, כאשר מצב המלחמה דימה, לטעמה, סימנים לאחרית הימים. מטעם ההגנה הוגשה חוות דעת מומחה, אשר קבעה כי אין בפרסום משום ביטוי לשמחה על אירועי 7 באוקטובר, אלא תפילה לסוף טוב.

בנימוקיו, פירט בית הדין את החלטתו לסטות מהסכם שנחתם בין ההגנה לתביעה בתום הליך גישור במספר תיקים והוא אימץ את גרסתה של הסטודנטית, שנתמכה בתרגומיו ופרשנותו של המומחה מטעם ההגנה, כפרשנות סבירה יותר מאשר זו של התביעה, שלא הצליחה להרים את הנטל מעבר לכל ספק סביר. בית הדין קבע כי הדין המשמעתי הוא מעין-פלילי, והסתמך בשל כך בהחלטתו על הכלל הקבוע בסעיף 34כב(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977, ולפיו יש לאמץ את הפרשנות המיטיבה עם התלמידה.[106]

כאן, ניתן להבחין כיצד בית הדין בחר להחיל הגנות פרוצדורליות ומבחנים פליליים לצורך הדיון בעבירות ביטוי, כאשר פרשנות הפרסום – ולא פגיעתו ברגשות האחר או בכבודה של האוניברסיטה וכיוצא בזה – היא זו שעמדה בבסיס הבחינה החוקית.

---

105 הליך משמעתי באוניברסיטת חיפה, תורגם על ידי מומחה מטעם ההגנה, אפריל 2024 (שמור בארכיון עדאלה).
106 שם, הכרעת דין, אפריל 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

6. פרסומים מאירועי ה-7 באוקטובר:

הועמדו לדין משמעתי סטודנטים גם בגין פרסומים הכוללים תמונות, סרטונים או תכנים מ-7 באוקטובר, וכן פרסומים או תכנים הדנים באירועי אותו יום. רוב התכנים פורסמו במהלך שעות הבוקר של האירועים. חלק ניכר מהם הכיל תמונות שהפכו לוויראליות, דוגמת המון צעירים על גבי ג'יפ צבאי שנלקח אל תוך שטח רצועת עזה, אדם על גבי טנק צבאי ומנפנף בדגל פלסטיני, בולדוזר שהפיל את גדר ההפרדה ועוד. חלק נוסף ביקש להציג את ההקשר הרחב של אירועי ה-7 באוקטובר כחלק מהסוגיה הפלסטינית, תוך הפנייה לסוגיית האסירים הפלסטינים, למשל, או לנכבה המתמשכת משנת 1948.

כלל הקובלנות שהוגשו האשימו את הסטודנטים בהסתה לטרור ו/או הזדהות עם מעשי טרור. בתיקים אלו, ערכאות המשמעת מצאו את הסטודנטים אשמים בהפרת הדין המשמעתי, תוך התעלמות רחבת היקף ממטרת הפרסום, ממטרת המפרסם ומהמשמעות הקונטקסטואלית שלו. לעניין הענישה, מרבית הסטודנטים הורחקו לתקופה מסוימת, ואף לצמיתות, ממוסדותיהם האקדמיים.

ב**מכללה האקדמית נתניה**, הועמדה לדין משמעתי סטודנטית בגין פרסום סטורי באינסטגרם, ביום 7 באוקטובר, ובו תמונה של ג'יפ צבאי ועל גביו, ומסביבו, צעירים רבים. מתחת לתמונה הוסף הכיתוב "תמונה שלא תישכח בהיסטוריה...07.10.2023", כאשר התאריך נצבע בצבעי ירוק, אדום, לבן ושחור. בתיאור התמונה, נוסף התאריך בשנית, יחד עם אימוג'י הדגל הפלסטיני. הסטודנטית הואשמה "בפוסטים מסיתים והדעות שנובעות מהן תמיכה בטרור", במכתב מיום 15.10.2023, שהודיע, בין היתר, על השעייתה הזמנית מהלימודים.[107] במהלך הוועדה, העידה הסטודנטית כי פרסמה את הסטורי משום שמדובר על פרסום ויראלי שכולם פרסמו אותו, וכי מחקה אותו לאחר כשעתיים כאשר נודע לה על ממדי האירועים.

בהחלטתה, הועדה הרשיעה את הסטודנטית והרחיקה אותה לצמיתות גם כאשר המשטרה הידועה במדיניות הדיכוי המפלה כלפי ביטויי פלסטינים ברשת החברתית היא בעצמה לא פתחה בהליכים פליליים נגדה. הועדה פירטה :

> "באשר לטענה כי התמונה אינה מביעה תמיכה בחמאס ובמתקפת הטרור שחולל ואין היא מביעה הזדהות עם מעשי הטרור – אין לקבלה. יש בתמונה עצמה, בצירוף הכיתוב והדגשת התאריך באמצעות צבעי דגל פלסטין, אשר מופיעים גם מעל התמונה,

107 הליך משמעתי במכללה האקדמית נתניה, מייל, אוקטובר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

> כהזדהות בלתי מפורשת בפעולות הטרור של החמאס. יש שיגידו אף שלא ניתן לפרש את התמונה אחרת אלא כהזדהות עם המעשים הנוראיים של ה-07.10.2023 [...]אין ספק כי הסטודנטית פגעה בכבוד המכללה, בערכים שהיא מקדמת, בכבוד הסטודנטים הלומדים בה ובסגל המלמד בה. אין גם ספק כי ההתבטאות של הסטודנטית פגעה במוסר הציבורי של החברה בישראל. נוסיף כי הסטודנטית, הביעה במהלך הדיון בעניינה התנצלות לאקונית על פרסום התמונה. התנהלות זו גם מחזקת את המסקנה כי פרסום התמונה מהווה פגיעה במוסר הציבורי"[108]

ב**אוניברסיטת תל אביב**, שהובא לעיל, הועמד לדין משמעתי סטודנט בגין פרסום סטורי המכיל שקופית ראשונה לקבוצת תמונות, תחת הכותרת "8Things about What's Happening in Palestine". מצרף התמונות, המכיל מלל רב ומנתח את המתקפה של חמאס והקשריה השונים, פורסם ביום 10.10.2023, כאשר לפוסט צורפה הערה
".This post is an explanation of what happened and proves context .This page does not officially endorse any political part or faction"

108 הליך משמעתי במכללה האקדמית נתניה, הכרעת דין, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה).

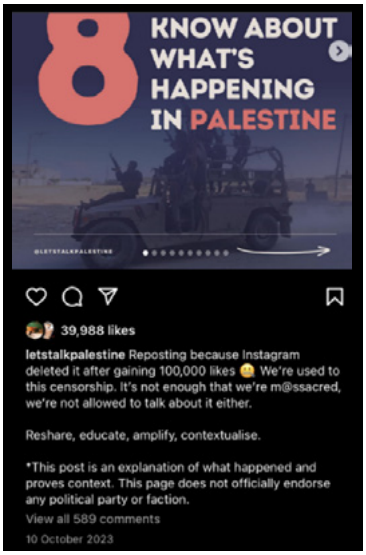

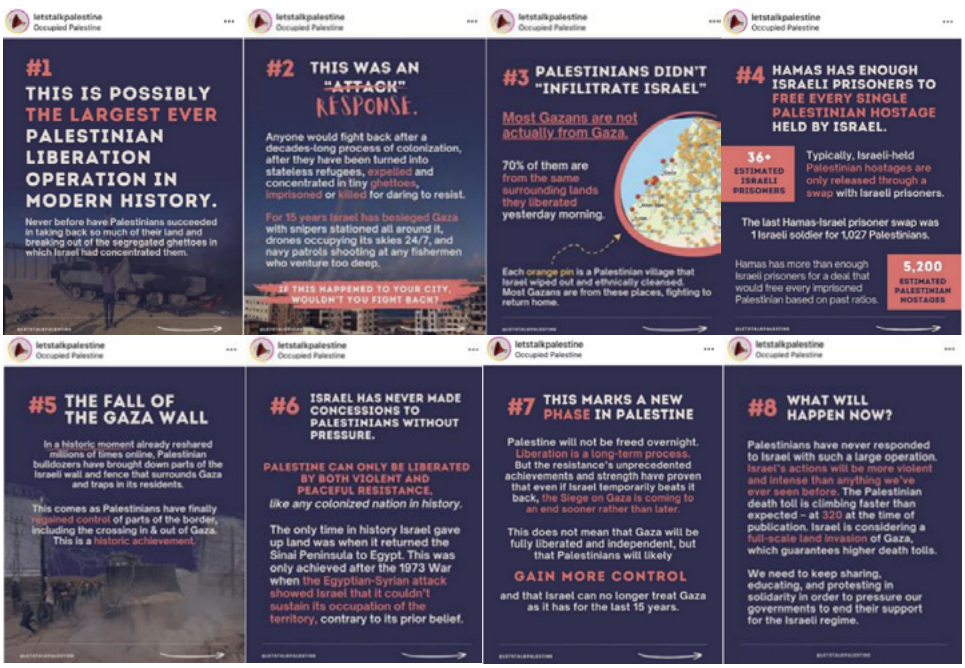

איור מס' 17: צילום מסך מתוך פרסום הסטודנט כפי שהובא בפני ועדת המשמעת. הפרסום כלל סדרת תמונות בעלת אופי הסברתי ופוליטי ביחס לאירועי 7 באוקטובר ולהקשריהם, בצירוף הבהרה שלפיה אין בפרסום משום תמיכה בארגון או בגורם פוליטי כלשהו.

תביעת האוניברסיטה טענה כי מדובר בחוברת "המהללת את חמאס", וכי "במעשים אלו עבר הנקבל עבירה של התנהגות שאינה הולמת את כבוד האוניברסיטה".[109] היא הוסיפה כי השקפים השונים, לטעמה, מציגים "תמונה מעוותת של התרחשויות ה-7 באוקטובר", כאשר המשטר בישראל "מוצג כמשטר שטני המצדיק את 'פעולת השחרור'".[110] הסטודנט וההגנה הדגישו כי מטרת הפרסום הייתה העלאת מודעות על ההקשרים האחרים למלחמה, בתקופה שבה הקולות בישראל הגיעו לכדי נקמה. הפרסום אינו תומך בטרור ולא מעודד אלימות. הטרמינולוגיה, גם אם נתפסת כבעייתית על ידי האוניברסיטה, היא חוקית ולגיטימית בהקשרה ההיסטורי, והינה אינפורמטיבית – ותו לא.

בית הדין הרשיע את הסטודנט בעבירה על התקנון המשמעתי, וב-08.05.2024, הטיל עליו עונש של הרחקה על תנאי. בפסק הדין, קבע בית הדין כי: "גם אילו היה מצליח הנקבל לשכנע בפרשנות קוהרנטית ואמינה אלטרנטיבית ספק אם היתה לה משמעות לעניין ההרשעה בעבירה שכן זו מתבססת גם על אופן הבנת הדברים האפשרי על ידי קוראים סבירים שהם סטודנטים, חברי סגל ועובדים באוניברסיטת תל אביב החיים במדינת ישראל [...] יש מרחב של התבטאויות שאינן מהוות הסתה לטרור או הסתה לגזענות במובנן הפלילי ואשר מוגנות על ידי חופש הביטוי, אך עשויות להוות התנהגות שאינה הולמת את מעמדו של הסטודנט באוניברסיטת תל אביב, בפרט כאשר התבטאות זו מגיעה לידיעת עמיתיו לספסל הלימודים."[111] חשיבות ההחלטה דווקא נעוצה במה שנאמר בה כאמרת אגב:

> "אוסיף באמרת אגב כי אילו היה מדובר בהתבטאות במסגרת דיון בכיתה או חילופי רעיונות ועמדות אקדמיים, ואפילו פוליטיים, ואילו הנקבל היה מציע הצעות, למשל לשיפור מצב העם הפלסטיני או מזדהה עם סבל אזרחים תושבי עזה, השיקולים שהיו פועלים היו שונים. מרחב הביטוי שאינו מהווה התנהגות שאינה הולמת סטודנט היה גדול יותר מאשר בהתבטאות שאינה באמת מקדמת דיון אקדמי ועלולה לפגוע בסטודנטים אחרים באופן ישיר. **גם התבטאות גזענית ברשתות ובקבוצות של סטודנטים יהודים כנגד סטודנטים ערביים ספציפיים או קבוצת הסטודנטים הערבים באוניברסיטה, אשר הגיעה לידיעת הסטודנטים הערבים, בין אם ישירות או בעקיפין, יכולה להיות בסיס להגשת קובלנה**

109 הליך משמעתי באוניברסיטת תל אביב, כתב קובלנה, נובמבר 2023 (שמור בארכיון עדאלה). לעניין הכרעת הדין, ראו לעיל, הע"ש 60.

110 שם, סיכומים מטעם הקובלת, פברואר 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

111 שם, הכרעת דין וגזר דין, מרץ ומאי 2024 (שמור בארכיון עדאלה).

> **ואף להרשעה. לעומת זאת התבטאות של סטודנטים ברשתות החברתיות כיצד נכון שישראל תנהג ביחס לעזה ותושביה במהלך המלחמה ואחריה אינה קשורה על פניו לקהילת הסטודנטים באוניברסיטת תל אביב, והשאלה אם יש בה משום הסתה לטרור או לגזענות היא עניין של הדין הפלילי הכללי**. במילים אחרות העובדה שהביטוי היה ברשת חברתית ולא בכיתה אינו מלמד על כך שלא בוצעה עבירת משמעת אלא עשויה להוביל בנסיבות מסוימות לתוצאה הפוכה" (ההדגשה אינה במקור).

למען הסר ספק, הפרסום מושא ההרשעה לא הופנה לסטודנטים יהודים "ספיציפיים" או קבוצת הסטודנטים היהודים באוניברסיטה, אלא במסגור כללי, חריף ככל שיהיה, של המתקפה של חמאס ב-7 באוקטובר. על מנת שביטוי של סטודנט יהודי יהווה עבירה משמעתית הוא נדרש לעמוד במבחן של זיקה ישירה לקבוצת הסטודנטים הפלסטינים, ואילו די בפרסום כללי של סטודנט פלסטיני, שאינו מוכוון באופן ספציפי לסטודנטים יהודים באוניברסיטה, כדי שיהווה עבירה משמעתית. ההבדל אינו טכני, אלא מלמד על ההטיות בשרטוט גבולות חופש הביטוי על פי מבחן הפגיעה ברגשות.

סיכום ומסקנות

מאז ה-7 באוקטובר 2023, התגבשה במוסדות האקדמיים הישראליים מסגרת חדשה של פיקוח, אכיפה והענשה, שכוונה באופן בלעדי נגד סטודנטים פלסטינים. מסגרת זו הופעלה במהירות, בעוצמה ובמסגרת זמן צר במיוחד: בתוך שעות וימים אחדים מתחילת המלחמה, מוסדות אקדמיים גיבשו כמעט בן לילה מנגנון אכיפה רחב היקף, שסיווג פסוקי קוראן, תפילות, וביטויי הזדהות עם תושבי עזה כעבירות המצדיקות הרחקה מהלימודים.

המוסדות האקדמיים פעלו בניגוד לשלטון החוק. סעיף 17 לחוק זכויות הסטודנט תוחם את הסמכות המשמעתית לפעילות בעלת זיקה ללימודים, ועד ל-7 באוקטובר, גבול זה אכן כובד. לאחר ה-7 באוקטובר, הוא נחצה ברגל גסה ובאופן שיטתי אך ורק כנגד הסטודנטים הפלסטינים. ועדות משמעת קבעו כי הזיקה הנדרשת לנטילת הסמכות מתקיימת גם ביחס לפרסום פרטי של סטודנט, לפרסום שהועלה לפני פתיחת שנת הלימודים, לפרסום חסר זיקה ללימודים, לקמפוס או לסטודנטים אחרים, וגם לפרסום שמרבית הקהילה האקדמית כלל לא נחשפה אליו. מנגד, ביחס לסטודנטים היהודים, הקפידו המוסדות האקדמיים דווקא על הדגשת גבולות סמכותם ונמנעו מהפעלת הדין המשמעתי.[112] בכך סטודנטים יהודים נהנו מהגנות שלטון החוק, וסטודנטים פלסטינים הוחרגו ממנו.

במספר מקרים בולטים, גם לאחר שהמשטרה החליטה שלא להעמיד את הסטודנט לדין

---

112 למקרים שבהם מוסדות אקדמיים נמנעו מהפעלת הדין המשמעתי והדגישו את גבולות סמכותם, ראו פרק "הרחבת גבולות הפיקוח והאכיפה".

במסלול המינהלי, הביטוי של הסטודנט הפלסטיני, גם אם היה בערבית והוא מיועד לציבור הערבי – ולפעמים התמצה בתפילה לאלוהים – הוא נשפט לפי נקודת המבט של 'הקורא הסביר' או 'השומע הסביר' שהתגבשה בהתאם לפרשנות של הסטודנט/המרצה החייל העומד כעת מול האויב בעזה. לכן השפה ששימשה את המוסדות בהחלטותיהם, ובכלל זה הניסוח על 'רגשות הקהילה' שבה 'סטודנטים וחברי הסגל נלחמים בעזה', חשפה כי הקטגוריה של 'הסטודנט' עוצבה מחדש: הסטודנט הפלסטיני אינו דמות אזרחית בעלת זכויות חוקתיות, אלא דמות שהיא בבחינת "אויב" החייבת להוכיח את נאמנותה מחדש והתאמתה לאתוס הלאומי הציוני.

מאפיינים אלה מצביעים על מדיניות האפרטהייד בהליכי המשמעת באקדמיה הישראלית לאחר ה-7 באוקטובר. מדיניות זו נשענת על מסלולי הפרדה אתנו-גזעיים מובהקים בהליכי המשמעת ובקביעת מי ראוי להיות סטודנט. הפרדה זו, הנשענת על שימוש רחב בפרוקסי של תמיכה בטרור וטרמינולוגיה דומה, סייעה ביצירת הבחנות בבסיס המדיניות כך שהיא תתוחם לסטודנט הפלסטיני ותעמוד בבסיס המסלול המינהלי, הזמין לעת צורך. התוצאה היא מיצוב הסטודנט הפלסטיני תחת מסגרת של "נפרד ולא שווה".

הפרדה גזעית זו יצרה רדיפה על רקע לאום. הזדהותם של הסטודנטים הפלסטינים עם הסבל אותו חווים בני עמם; איחולי תקווה ליום טוב שיבוא על בני עמם; גינויים לפעולות התוקפניות של הצבא הישראלי נגד האוכלוסייה האזרחית בעזה; תמונות של קורבנות; פסוקי קוראן שיש בהם תפילה לשלום לתושבי עזה – כל אלה נתפסו כהזדהות עם האויב ותמיכה בטרור. בכך נדרשו הסטודנטים הפלסטינים לרסן את ביטויי זהותם הלאומית תחת שיח של ביטחון, רגשות הקהילה ושמירה על הסדר הציבורי. כפועל יוצא, ההליכים המשמעתיים לא עסקו רק בשאלת הביטוי האסור, אלא בעיצוב מחודש של גבולות הלגיטימיות של עצם הנוכחות והסובייקטיביות הפלסטינית במרחב האקדמי הישראלי.

מדיניות הפלייה גזעית זו, במנותק מתוצאותיה החומריות, פוגעת בזכות לכבוד. לכן, הגם שמרבית הסטודנטים הפלסטינים שהועמדו לדין ימשיכו את חייהם, הצלקות שנוצרו במהלך ההליכים הללו (האישיות, האקדמיות, המקצועיות והנפשיות) ילוו אותם ואת

בין המשטר הישראלי והאפרטהייד של דרום אפריקה:David Dyzenhaus, Dugardian Legal Theory in The Pursuit of a Brave New World in International Law 3 (Tiyanjana Maluma, Max du Plessis, Dire Tladi, eds, Bril Nijhoff 2017).; כמו כן ראו את עבודתו של שנער על תחולת המסלול של המשפט המינהלי במקום המסלול החוקתי על השטחים הכבושים משום שלטענתו, מדובר באוכלוסייה המסווגת בעיני הישראלים כאויב וכי המשפט המנהלי מיועד לטיפול וניהול אוכלוסייה תחת משטר קולוניאלי ואולם מסלול המשפט החוקתי חל על הישראלים בהיותם הריבון המוענק לו הגנות חוקתיות: Adam Shinar, Israel's External Constitution: Friends, Enemies, and the Constitutional/Administrative Law Distinction, 57 VA. J. INT'L L. 735 (2017).

פלילי, מוסדות אקדמיים המשיכו בניהול הליכים משמעתיים, ואף הרשיעו סטודנטים בביצוע עבירות משמעת. זאת, אף על פי שמשטרת ישראל שמתאפיינת בגישתה הגזענית והקיצונית נגד האוכלוסייה הפלסטינית בישראל, על אחת כמה וכמה לאחר ה-7 באוקטובר, לרבות באמצעות אכיפה סלקטיבית בעבירות ביטוי - במקרים רבים נהגו המוסדות האקדמיים בגישה קיצונית ומחמירה אף יותר, והרחיקו סטודנטים פלסטינים לצמיתות גם כאשר רשויות אכיפת החוק נמנעו מפתיחה בהליכים פליליים.

עקרונות יסוד של הליך הוגן הופרו באופן שיטתי נגד הסטודנטים הפלסטינים. סטודנטים זומנו לוועדות מבלי שהוצג להם הפרסום מושא ההליך. פרסומים תורגמו מערבית לעברית על ידי תוכנות אוטומטיות, גם כאשר היה ברור שהמשמעות הלשונית והתרבותית המקורית שונה לחלוטין ומצריכה עיון ודיוק. חוות דעת מומחים מטעם ההגנה נדחו, לעיתים בלעג, ואילו חוות דעת מטעם התביעה התקבלו, לעיתים ללא חקירה נגדית. השעיות ביניים הוטלו עוד בטרם שמיעת עמדת הסטודנט, כתבי קובלנה תוקנו תוך כדי הליך כדי להתאימם לתוצאה הרצויה ונטל ההוכחה הועבר בפועל לסטודנטים, שנדרשו להוכיח את חפותם בפני ועדות שכבר התרשמו לחובתם.

לעומת זאת, פרסומים של סטודנטים יהודים שכללו קריאות גזעניות, קריאות לנקמה, להפצצת אוכלוסייה אזרחית או לגירוש פלסטינים, לא הובילו לפתיחת הליכים משמעתיים. בהקשר זה, ההגנה החוקתית לפיה לא פוגעים בזכות יסוד ללא חקיקה מפורשת חלה רק על הסטודנטים היהודים.

כך נוצרו שני מסלולים משמעתיים נפרדים באוניברסיטאות ובמכללות בישראל: המסלול המינהלי והמסלול החוקתי. המסלול המינהלי חל על הסטודנטים הפלסטינים, והוא פועל במתכונת שעת חירום תוך השעיית שלטון החוק, ללא הגנות פרוצדורליות, ללא מתן ערך לכללי הצדק הטבעי, ובראשם חזקת החפות וללא הגדרות ברורות לעבירות. לעומתו, המסלול החוקתי שחל על הסטודנטים היהודים, מבוסס על שלטון החוק, ובכלל זה על שמירת גבולות הסמכות בהתאם לאמות מידה חוקתיות, לפיהן הסטודנטים נהנים מחופש ביטוי והם חסינים מפני הליכי משמעת בגין ביטויים שאין להם זיקה ישירה ללימודים אקדמיים, גם כאשר מדובר בביטויים גזעניים, קריאות להשמדת עם ושיטוח עזה.[113]

---

113 על ההבחנה בין שני המסלולים, המניהלי והחוקתי ראו את עבודתו החלוצה של: Ernst Fraenkel, The Dual State (OUP 2017).; על תרומת ספרו של פרנקל שיצא לאור לאחרונה בעברית ראו: ברק מדינה, "מיתוס שלטון החוק: בעקבות מערכת המשפט בגרמניה הנאצית" מקור ראשון 26.2.2020: https://www.makorrishon.co.il/culture/207039/. דוד דיזנהאוס עושה שימוש בעבודתו של פרנקל לצורך ההבחנה

קהילת הסטודנטים הפלסטינים במוסדות להשכלה גבוהה לאורך זמן. לכן, מדיניות זו מייצרת מציאות של דיכוי קולקטיבי, שבה ביטוי דתי, פוליטי או זהותי של סטודנטים פלסטינים יכול להוביל לסנקציות ולפגיעה בלימודים. היא יוצרת "אפקט מצנן" בקרב כלל ציבור הסטודנטים הפלסטינים באקדמיה הישראלית. היא מחוללת פחד, מתמרצת צנזורה עצמית והימנעות מביטוי לגיטימי בקרב קבוצה שלמה. פחד מסוג זה אינו קיים אצל הסטודנט היהודי-ישראלי.

זהו תקדים מסוכן. הוא חושף את שבריריותן של ההגנות החוקתיות בחברה הישראלית כאשר הן מועמדות במבחן של מצב חירום, של זעם ציבורי, של טראומה קולקטיבית, של רגשות מוצפים או של לחץ פוליטי שמובילים בעיקר לדיכוי האוכלוסייה הפלסטינית. שבריריות זו הייתה מאז ומעולם נחלתן של רשויות הביטחון, לרבות המשטרה, והיא לא פסחה על המרחב האקדמי, בעיקר בכל מה שקשור להגבלת מחאות בקמפוסים בעתות מלחמה. ואולם הופעתה לאחר ה-7 באוקטובר במרחב האקדמי ובהיקפים שאותם מתאר הדוח, ממחישה ביתר שאת את קריסתם של המוסדות המתהדרים בפתיחותם, ובהתנגדותם הפומבית לניסיונות של יזמים פוליטיים לצמצם עוד יותר את מרחב חירויות הפרט ומנגנוני ההגנה עליהם.

תקדים זה יצר מסלולי הפרדה גזעניים דומים למסלולים שהיו בתקופת הממשל הצבאי בתחומי הקו הירוק. המסלול המינהלי חל אך ורק על האוכלוסייה הערבית שהייתה תחת משטר צבאי, אז נמנע ממנה לבטא את זהותה הלאומית, והמשפט פעל לדכא את חופש הביטוי הפוליטי שלה. המקרה הבולט היה ענין **ירדור** בו אישר בית המשפט העליון את מניעת תנועת אל-ארד להתמודד בבחירות לכנסת בשם דוקטרינת "הדמוקרטיה המתגוננת", "ביטחון המדינה" וזהותה כ-"מדינה יהודית" מפני האויב מבפנים, והכל תוך השעיית שלטון החוק. לא במקרה, אפוא, שענין **ירדור** הוזכר כמקור סמכות בהחלטה של ועדת המשמעת של האוניברסיטה העברית כדי להצדיק את הסטייה משלטון החוק במסלול שחל על הסטודנטים הפלסטינים.[114]

מדיניות גזענית זו של מוסדות האקדמיה עומדת בניגוד למשפט הבינלאומי. היא מנוגדת לאמנה הבינלאומית בדבר ביעור כל צורות ההפליה הגזעית; מנוגדת לאמנה הבינלאומית לביעור כל צורות ההפליה נגד נשים; מנוגדת וסותרת את האמור בסעיף 27 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות המעגן את ההגנה על הזכויות

---

114 על האפרטהייד המבוסס על ההבחנה בין המסלול המינהלי והמסלול החוקתי בתקופת הממשל הצבאי בסוגיית חופש הביטוי ראו: חסן ג'בארין, קול העם של אגרנט! קולו של איזה עם? עיוני משפט מד (2021) 660-627.

הקיבוציות של מיעוטים אתניים. לא במקרה על כן וכפי שעלה בדו"ח זה, גופים רשמיים מטעם ועדות האו"ם לזכויות אדם גינו את מדיניות האקדמיה הישראלית כלפי הסטודנטים הפלסטינים.

ההליכים שתוארו בדוח הסתיימו ברובם, אולם השלכותיהם עודן מורגשות. השלכות אלה צפויות להמשיך ולעצב את יחסיהם של סטודנטים פלסטינים עם המרחב האקדמי, להשפיע על תחושת הביטחון והשייכות שלהם בתוכו, להצר את גבולות הביטוי הנתפסים כלגיטימיים, ולהעמיק מציאות שבה השתתפות מלאה במרחב האקדמי הופכת עבורם להשתתפות מותנית.

טוב ייעשו המוסדות האקדמיים אם יבחנו מחדש את השימוש במנגנוני משמעת כאמצעי לפיקוח על ביטויים פוליטיים, ויגדירו מחדש את גבולות סמכותם באופן המעמיד את חופש הביטוי כעקרון יסוד במרחב האקדמי, גם כאשר מדובר בביטויים שאינם עולים בקנה אחד עם עמדות הרוב.

www.adalah.org

ספטמבר 2026